

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Sosiaalinen suorituseste yksityishenkilön velkajärjestelyssä

Kolhinen, Maria

2016 Laurea

Laurea Ammattikorkeakoulu
Hyvinkää

Sosiaalinen suorituseste yksityishenkilön velkajärjestyksessä

Kolhinen Maria
Liiketalous
Opinnäytetyö
Lokakuu, 2016

Maria Kolhinen

Sosiaalinen suorituseste yksityishenkilön velkajärjestelyssä

Vuosi	2016	Sivumäärä	42
-------	------	-----------	----

Opinnäytetyön tarkoitus on esitellä yksityishenkilön velkajärjestelymenettelyä sen eri vaiheineen ja pääpiirteineen sekä käsitellä maksukyvyttömyyttä, eli insolvenssia ja siihen liittyvää yksityishenkilön ylivelkaisuutta erityisesti sosiaalisen suoritusesteperusteen kautta. Yksityishenkilön velkajärjestelyä koskeva rajaus on opinnäytetyössä muodostunut pääosin velkajärjestelyn pääpiirteiden, vaiheiden ja keinojen lisäksi oikeusvaikutuksiin.

1990-luvulla luoton säännöstely purettiin, jonka seurauksena luotonannon määrä kaksinkertaistui ja kymmenet tuhannet kotitaloudet ajautuivat laajamittaisiin velkaongelmiin talouselämää koetelleen laman aikana. Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä säädettiin laman ollessa syvimmillään, ja se astui voimaan 8.2.1993. Velkajärjestelylain tarkoituksena on auttaa varsin voimakkaillakin toimenpiteillä ylivelkaantunutta henkilöä, mutta toisaalta lailla ei tulisi olla heikentäviä vaikutuksia yleiseen maksumoraaliin. Velkajärjestely onkin tarkoitettu olosuhteiden muutoksen vuoksi velkaantuneiden auttamiseksi. Yleiset esteperusteet pyrkivät ehkäisemään sellaisia velkajärjestelyjä, jotka heikentäisivät yleistä maksumoraalia.

Sosiaalinen suorituseste yksityishenkilön velkajärjestelyssä merkitsee olosuhdemuutoksista johtuvaa maksukyvyttömyyttä. Velkajärjestelyn myöntäminen on mahdollista maksukyvyttömyyden velallisen kohdalla, mikäli maksukyvyttömyyden perusteena on velallisen maksukyvyntä olennainen heikentyminen pääasiallisesti ilman velallisen omaa syytä sairauden, työkyvyttömyyden tai muun olosuhteissa tapahtuneen muutoksen johdosta.

Velkajärjestelylain 9 §:n 1 kohdassa mainitut olosuhdemuutokset vaikuttavat yleensä välittömästi velallisen maksukykyyn. Olosuhdemuutosten luonne voi vaikuttaa velallisen maksukykyyn myös välillisesti. Välillisesti vaikuttavia sosiaalisiksi suoritusesteiksi luettavia olosuhdemuutoksia voivat olla esimerkiksi perhesuhteisiin liittyvät muutokset, kuten avioero taikka elatusvelvollisuuden kasvaminen. Lain mukaan sosiaalinen suoritusesteperuste ei tarvitse osua vain velallisen itsensä kohdalle, vaan esimerkiksi velallisen puolison sairaus tai työttömyys saattaa aiheuttaa olennaisen olosuhdemuutoksen päävelallisen maksukyvyssä.

Opinnäytetyö etenee johdannon ja tutkimusaineisto- ja menetelmät -lukujen jälkeen yleiskatsaukseen yksityishenkilön velkajärjestelyn pääpiirteistä. Viidennessä ja kuudennessa luvussa tarkastellaan sosiaalista suoritusestettä ja sen edellytyksiä velkajärjestelyssä. Opinnäytetyön tavoitteena on pyrkiä selvittämään yksilölle merkitykselliset selviytymiskeinot velkajärjestelyn osuessa omalle kohdalle. Olennaisena selviytymiskeinona ylivelkaisuudesta selviytymiseen ovat työmarkkinoille pääseminen ja omien ansioiden kartuttaminen velkojen maksamiseksi ja sosiaalisen syrjäytymisen välttämiseksi.

Asiasanat: Yksityishenkilön velkajärjestely, sosiaalinen suorituseste

Maria Kolhinen

Social force majeure on the adjustment of debts of a private individual

Year	2016	Pages	42
------	------	-------	----

The purpose of my thesis is to introduce the procedure of the adjustment of debts of a private individual and all its main features and stages. Along with that I will also cover insolvency in connection to excessive indebtedness of a private individual, especially through the basis of the social force majeure. The definition of adjustment of debts of a private individual has been outlined with the main features, the stages, the means and the legal effects of the adjustment of debts.

In the 1990s the credit control was decontrolled, which resulted in duplication of the amount of granting of credit and tens of thousands of households descended into extensive debt problems during the recession. The Finnish act on the adjustment of the debts of a private individual was enacted while the recession was at its deepest and it came into effect on February 8th 1993. The act on the adjustment of the debts was designed to help the excessively indebted individual, even with rather strong measures, but on the other hand the act shouldn't have any weakening effects on the general payment performance. The adjustment of the debts is designed to help the individuals, who have got into debt because of a change of circumstance. The general causes that define the requirements of the adjustment of debts are pursued to prevent the sorts of adjustments of debts, that could weaken the general payment performance.

Social force majeure on the adjustment of debts of a private individual means insolvency which has resulted from a change of circumstance. The adjustment of debts is possible to grant for an insolvent debtor, assuming that the insolvency is based on essential weakening of the debtor's solvency, mainly through no fault of one's own, because of illness, disability to work or because of another change of circumstance.

The changes of circumstance mentioned in section 9 of part 1 of the Finnish act on the adjustment of the debts of a private individual usually influence the debtor's solvency instantly. The nature of the changes of circumstance can also affect the debtor's solvency indirectly. Indirectly inflecting changes of circumstance considered as social force majeure can for example be the changes on family relations, such as divorce or a change on obligation to provide maintenance. According to the act the cause of the social force majeure doesn't necessarily need to affect the debtor herself (or himself) but for example spouse's illness or unemployment might cause essential change of circumstance to a principal debtor's solvency.

My thesis begins with the introduction and proceeds until the chapters in which I introduce the research material and the research methods and after that I give a general overview on the main features of adjustment of debts on a private individual. In chapters five and six I analyse the social force majeure and its prerequisites for the adjustment of debts. The purpose of my thesis is to explain the relevant means of coping for a private individual, when the adjustment of debts falls on him (or her). The relevant means of coping for overcoming the excessive indebtedness involves getting back in the labour market and accumulating an individual's own earnings in order to pay the debts and to avoid the social exclusion.

Keywords: adjustment of debts of a private individual, social force majeure

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Tutkimusaineisto ja -menetelmät	8
3	Ylivelkaisuus ja maksukyvyttömyys	8
	3.1 Yksityishenkilön maksukyvyttömyyden arviointi	11
	3.2 Velkajärjestelyasiat ja -velalliset lukuina	15
	3.3 Oikeuslähteet ja oikeuskäytäntö	18
4	Velkajärjestelyn vaiheet ja pääpiirteet	20
	4.1 Velkajärjestelyn keinot	23
	4.2 Velkajärjestelyn oikeusvaikutukset	26
	4.3 Velkajärjestelyn estyminen	27
	4.3.1 Yleiset esteet	29
5	Sosiaalinen suorituseste	32
	5.1 Sosiaalisen suoritusesteen edellytykset velkajärjestelyssä	33
6	Sosiaalinen suorituseste oikeuskäytännössä	34
	6.1 Velkajärjestelystä selviäminen	36
7	Lopuksi	38
8	Lähteet	39
9	Taulukot	42

1 Johdanto

Vuonna 1993 voimaan tullut yksityishenkilön velkajärjestelystä annettu laki, jäljempänä velkajärjestelylaki tai lyhenne VJL säädettiin 1990-luvun alussa Suomea koetelleen taloudellisen laman seurauksena, jolloin sadattuhannet kotitaloudet ajautuivat maksuvaikeuksiin. Lain avulla velallisten taloudellinen tilanne pyrittiin saamaan hallintaan järjestelemällä velallisen maksukyvyyn ylittävät velat. Maksukyvyttömyysmenettelyn tavoitteena oli velallisen taloudellisen tilanteen tervehtyttäminen ja niin sanotun rehabilitaation luominen, mikä merkitsee velallisen taloudellisen toimintakyvyn palautumista.¹ Kokonaisrehabilitaatioaika merkitsee aikaa, joka kuuluu velallisen maksukyvyttömäksi tulemisesta hänen taloudellisen tilanteensa tervehtyttämiseen.² Ennen kaikkea velkajärjestely käsitetään velallisen epäedullisen taloudellisen tilanteen lopullisesti korjaavana menettelyinä.³

Taloudellisen toimintakyvyn palautuminen edistää monesti velallisen sosiaalisten suhteiden, fyysisen ja psyykkisen hyvinvoinnin sekä yleisen toimeliaisuuden kohentumista. Nykyaikaisessa kulutus- ja luottoyhteiskunnassa maksukyvytön henkilö ajautuu herkästi syrjäytyneeksi. Maksuhäiriömerkintä vaikeuttaa luoton saamisen lisäksi esimerkiksi vuokra-asunnon saamista ja saattaa hankaloittaa jopa työllistymistä. Mainitunlainen tervehtyttämistavoite ilmaistaan velkajärjestelylain 1 §:ssä:

”Maksukyvyttömän yksityishenkilön (velallisen) taloudellisen tilanteen korjaamiseksi voi tuomioistuimien määrätä hänen velkojiaan koskevista järjestelyistä (velkajärjestely) ja vahvistaa hänelle hänen maksukykyään vastaavan maksuohjelman niin kuin tässä laissa säädetään.” (VJL 1 §)

Tuomioistuinkeskeinen velkajärjestelymenettely on ollut merkityksellinen toimenpide lukuisille ylivelkaantuneille. Enemmistön velat 1990-luvun laman seurauksista on pääosin hoidettu velkajärjestelyllä, sopimusperusteisesti tai saatavan lopullisella, ulosoton määräaikaan sidottu vanhentumisella, joka on tyypillisesti 15-20 vuotta.⁴

Velkajärjestelylaissa säädetään velkajärjestelyn edellytyksistä ja esteistä. Päästäkseen velkajärjestelyyn velallisen on oltava muuten kuin tilapäisesti kykenemätön suoriutumaan veloitetaan niiden erääntyessä. Maksukyvyttömyyden tulee lähtökohtaisesti johtua velallisesta riippumattomasta syystä, eli olosuhteiden muutoksesta, kuten sairaudesta, työkyvyttömyydestä

¹ Linna 2011, 250.

² Linna 2011, 666.

³ Rinta-Hoiska 2011, 9.

⁴ Linna 2011, 250-251.

taikka työttömydestä.⁵ Mainitunlaisissa tilanteissa puhutaan sosiaalisesta suoritusesteestä, jolla tarkoitetaan suoritusvaikeuksia, joihin sopimuksen osapuoli on joutunut jonkin henkilöidön tapahtuman seurauksena, pääasiallisesti omatta syyttään.⁶ Vaihtoehtoisesti velkajärjestely voidaan myöntää sillä perusteella, että siihen on muuten painavat perusteet. Tällöin tulee ottaa huomioon velkojen ja niihin liittyvien velvoitteiden määrä suhteessa velallisen maksukykyyn. Velkajärjestelyä ei voida myöntää, jos velallisella ei ole maksuvaraa väliaikaisena pidettävästä syystä tai tämän syyn vuoksi velallinen ei kykene maksamaan tavallisia velkojaan vähäistä määrää enempää. Arvioitaessa väliaikaista syytä ja maksuvaran määrää otetaan huomioon erityisesti velallisen ansaintamahdollisuudet. Tämän tarkoituksena on velkajärjestelyn aloittamisen estäminen ajankohtana, milloin velallisen maksukyky on poikkeuksellisesti heikko.⁷

Velkajärjestelyn myöntämiselle edellytetään myös, ettei sille ole yleistä estettä. Yleisen yhteiskunta- ja maksumoraalin kannalta on tärkeää hillitä velallisen velkajärjestelyyn pääsyä, mikäli tämän käyttäytymiseen tai velkaantumiseen on havaittu liittyvän tietyn asteista moitittavuutta.⁸ VJL 10§:ssä on yhdentoista kohdan luettelo esteperusteista, joiden ottamisella lakiin on haluttu estää niiden henkilöiden pääsy velkajärjestelyyn, joiden voidaan katsoa aiheuttaneen maksukyvyttömyytensä omalla toiminnalla. Velkajärjestelyn estymistä käsitellään tarkemmin luvussa 4.

Uutena ylivelkaantumisen ilmiönä nyky-yhteiskunnassa pidetään kulutusluottoja ja pikavippejä eli pikaluottoja, jotka rasittavat korkealla lukumäärällään tuomioistuimeen saapuneiden hakemusten käsittelyä, sillä suuressa osassa hakemuksista velkajärjestelyn myöntämisen edellytykset jäävät täyttymättä. Pikaluotolla tarkoitetaan summaltaan pientä, lyhytaikaista, vakuudetonta kulutusluottoa, joka myönnetään internetissä taikka tekstiviestillä tehtävän lainahakemuksen perusteella.⁹

Velkajärjestelyn myöntämisen edellytysten merkitys saattaa muodostua ratkaisevaksi maksukyvyttömyyttä arvioitaessa. Opinnäytetyö tarkastelee velkajärjestelyä sosiaalisen suoritusesteperusteen näkökulmasta ja sen tavoitteena on avata mainitun esteperusteen asemaa osana velkajärjestelymenettelyä.

⁵ Velkajärjestelytyöryhmä 2013, 29.

⁶ Kojo 2008, 77.

⁷ Velkajärjestelytyöryhmä 2013, 29.

⁸ Uitto 2012, 422.

⁹ HE 83/2014

2 Tutkimusaineisto ja -menetelmät

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmä on kvalitatiivinen, jonka menetelmäpohja perustuu oikeusdogmatiikkaan, eli lainoppiin sekä oikeuskäytäntöön. Tutkimusaineiston teoriapohja tukeutuu lainsäädäntöön, erityisesti insolvenssilainsäädäntöön, jonka keskeisin säädös tämän työn kannalta on laki yksityishenkilön velkajärjestelystä. Oikeuskäytännön eli tuomioistuinten päätösten kautta tutkitaan erityisesti sosiaalisen suoritusesteperusteen kehittymistä alati muuttuvassa yhteiskunnassa. Oikeuskäytännön merkitys on erityinen, sillä lainsäädäntö on lähes jatkuvan muutospaineen alla yhteiskunnan kehittyessä.

Tilastotietoon perustuva aineisto on poimittu oikeushallinnon Tilastokeskukselle toimittamista ulosottoja ja velkajärjestelyjä koskevasta kokonaisaineistosta, jonka sisältöä on hyödynnetty erityisesti osiossa, jossa kerrotaan tarkemmin velkajärjestelyn vuotuisesta kehityksestä. Tilastokeskuksen toimesta ei ole vielä laadittu sosiaaliseen suoritusesteeseen perustuvia virallisia tilastoaineistoja, jonka johdosta sosiaalinen suorituseste käsitellään työssä oikeuskirjallisuuden, oikeuskäytännön ja lainsäädännön näkökulmasta.

Yksityishenkilön velkajärjestelyä koskeva rajaus on muodostunut pääosin velkajärjestelyn pääpiirteiden, vaiheiden ja keinojen lisäksi oikeusvaikutuksiin, jonka jälkeen keskitytään tarkastelemaan opinnäytetyön varsinaista aihetta, eli sosiaalista suoritusestettä yksityishenkilön velkajärjestelyssä. Velkajärjestelyn yleiset esteperusteet on rajauksen toimivuuden johdosta jätetty vaille yksityiskohtaista avaamista. Työn tavoitteena on pyrkiä selvittämään yksilölle merkitykselliset selviytymiskeinot velkajärjestelyn osuessa omalle kohdalle.

3 Ylivelkaisuus ja maksukyvyttömyys

Markkinatalouden selkäranka perustuu luotolle, eli velanotolle, jonka vuoksi luottoyhteiskunnat koostuvat markkinatalouteen perustuvista valtioista. Suomesta tuli luottoyhteiskunta vuonna 1986, kun sodan aikainen luottojen säännöstely purettiin uudella valuuttalailla. Luottojen säännöstelyn purkamisen jälkeen luotonanto vapautui ja luottojen saatavuus kohentui huomattavasti. Luottoyhteiskunnalle on tyypillistä, että velkaantumista ei vältellä, vaan se on kotitalouksille ja yrityksille jopa tavanomaista arkea. Suomen kotitaloudet ja talousyksiköt eli yritykset alkoivatkin velkaantua 1980-luvun lopulla verkkaiseen tahtiin.¹⁰ Kotitalouksien velkaantumisaste, eli velkamäärän suhde käytettävissä oleviin vuotuisiin nettotuloihin nousi 1980-luvun kuluessa 50 %:sta 85 %:iin. Velkaantuminen lisääntyi sekä asunto- että kulutusluottojen osalta.¹¹ Vuoden 2015 lopussa kotitalouksien velkaantumisaste oli 124,5 %, mikä oli

¹⁰ Koulu, Lindfors 2013, 9.

¹¹ Rinta-Hoiska 2011, 11.

3 % korkeampi, kuin vuotta aiemmin. Velkaantumisasteella tarkoitetaan rahoitustilinpidon mukaisten lainojen suhdetta vuotuisesti käytettävissä olevaan nettotuloon.¹²

Velkaantuminen on nykyisin neutraali käsite, eikä sillä viitata heikkoon taloudenhoitoon. Velkaantuneella kotitaloudella tai talousyksiköllä on velkaa, mutta lähtökohtaisesti velka maksetaan lainaehtojen mukaisesti takaisin ja siten asioiden normaali järjestys on velkojen ongelmaton takaisinmaksu.¹³ Käytännössä velkaantuminen eli velkasuhteen velalliseksi osapuoleksi joutuminen merkitsee korollisen luoton ottoa ammattimaisilta velkojilta, jotka toimivat järjestäytyneillä luottomarkkinoilla. Velkaantuminen voi perustua esimerkiksi pankeilta otettuun asuntoluottoon taikka erikoistuneiden rahoitusyhtiöiden tarjoamaan kulutusluottoon luottokorttiyhtiöiden kautta.¹⁴

Ylivelkaantuneesta henkilöstä voidaan puhua, kun yksityishenkilön velkaantuminen kehittyy siten, että henkilö ei enää kykene suoriutumaan hänelle myönnettyistä veloista. Ylivelkaantuminen käsitteenä merkitsee olennaista luottojen takaisinmaksun heikkenemistä, eikä siten tarkoita kevyttä tai neutraalia olosuhdemuutosta. Ylivelkaantuminen ei ole tuore ilmiö, sillä velkasuhteen laiminlyöviä velallisia on aina ollut olemassa luottoyhteiskunnissa.¹⁵ Pikaluottovelkaantuminen on korostunut erityisesti nuoria koskevana yhteiskunnallisena ilmiönä pikavippi-invaasion myötä 2000-luvun lopussa ja 2010-luvulla heikentäen merkittävästi nuorten taloudellista tilannetta.¹⁶

Luottamus velan takaisinmaksuun ja velallisen maksukyky ovat yksi taloudellisen elämän kulmakivistä ja merkittävä yhteiskunnallinen arvo, jotka ilmenevät eurooppalaisissa velkajärjestelylaeissa siten, että maksumoraalin suojaamiseksi laeissa on systemaattisesti pyritty rajoittamaan edellytyksiä velkajärjestelyyn pääsulle.¹⁷ Luottoyhteiskuntaan siirtyminen on kuitenkin lisännyt haasteita luotonantajille laiminlyötyjen maksujen muodostuessa yhteiskunnalle tyypilliseksi ongelmaksi, koska velkaa haetaan ja myönnetään keveinkin perustein.¹⁸ Kotitalouksien velkaantumista selittäviä muuttujia kansantalouden tasolla ovat ensinnäkin luotonannon määrä ja kasvu. Luotonsäännöstelyn purkamisesta lähtien kotitalouksille suunnattu luotonannon volyymi kaksinkertaistui, joka tarkoitti luotonannon määrän merkittävää kasvua. Kansantalouden suhdannevaihtelua pidetään toisena merkittävänä syynä kotitalouksien ylivel-

¹² Tilastokeskus, kotitalouksien velkaantuneisuus.

¹³ Koulu, Lindfors 2013, 9.

¹⁴ Koulu, Lindfors 2010, 21-23.

¹⁵ Koulu, Lindfors 2010, 21-23.

¹⁶ Linna 2015, 27.

¹⁷ Koulu, Niemi-Kiesiläinen 1999, 15.

¹⁸ Koulu, Lindfors 2013, 8-9.

kaantumiselle. Taantumasta tai lamasta johtuva työttömyys aiheuttaa kotitalouksille vakavia velkaongelmia ja edellyttää maksujärjestelyiden ja -ehtojen muutosta heikentyneen maksukyvyyn johdosta.¹⁹

Kotitalouksien velkaongelmat erityisesti taantumien tai laman aikana johtunevat ennen kaikkea työttömyydestä, joka on tavallisin selittävä tekijä velkaongelmille myös talouden normaaliaikoina. Lisäksi muita velkaantumista selittäviä tekijöitä ovat esimerkiksi velallisen tai hänen perheenjäsenensä sairastuminen, perhesuhteiden muutokset, kuten avioero, puolison kuolema tai lasten syntymä. Edellä mainitut harvoin yksinään luovat perusteen suurille velkaongelmille, mutta yhdessä muun kriisin kanssa ne saattavat johtaa velanmaksun haasteisiin. Vakavia velkaongelmia voivat aiheuttaa asumisolojen muutokset yhdessä muiden asumisongelmien kanssa, kuten kahden asunnon loukku, asunnottomaksi jääminen tai kalliit asumisratkaisut erityisesti ongelmien pitkittyessä. Kotitalouksien ja yksityishenkilöiden velkaantumisesa myös asennoituminen luoton ja erityisesti kulutusluottojen käyttämiseen on merkityksellinen, mutta tämä ei yksin riitä selittämään ylivelkaantumista. Useimmiten velkajärjestelyyn on jouduttu erityisesti lama-aikana toisen henkilön yritykseen liittyvien takausten johdosta. Yritystoiminta on yhä velkajärjestelyhakemusten taustalla, sillä se käsittää noin 45 % hake muksista. Yleisesti ottaen ylivelkaantuminen ajatellaan sosiaalisena riskitilanteena.²⁰ Tämän vuoden aikana maksuhäiriömerkinnän saaneiden lukumäärä on korkeammalla tasolla, kuin 90-luvun suuren laman aikaan. Suomen asiakastiedon rekisteristä ilmenee, että maksuhäiriöitä oli vuoden 2015 kesäkuun lopussa 372 800 henkilöllä, mikä on 8,4 % Suomen aikuisväestöstä. Pahimpien lamavuosien jälkeen vuonna 1997 maksuhäiriöitä oli merkitty 368 000 henkilölle.²¹

Maksukyvyttömyydellä tarkoitetaan henkilön kykenemättömyyttä suoriutua veloistaan muuten kuin tilapäisesti (*VJL 3 § 2. kohta*). Maksuvelvollisella eli velallisella ei tällöin ole käytettävissä tarvittavia varoja velkojen maksuun eikä myöskään mahdollisuutta uuden luoton saantiin aikaisemman maksua varten. Tavallisesti maksuvelvollisuuden laiminlyönti on peräisin maksukyvyttömyydestä, jolloin laiminlyönti on tavallaan tahatonta. Kuitenkin maksukykyinen velallinen saattaa tietoisesti jättää velkansa maksamatta, jolloin kyse on maksuhaluttomuudesta. Lähtökohtaisesti maksukyvyttömyyden ja maksuhaluttomuuden välille ei tehdä oikeudellisesti eroa, koska lain mukaisilla menettelyillä on samat oikeudelliset seuraamukset. Maksukyvyttömyys- eli insolvenssimenettely merkitsee yhteiskunnan lainkäyttöjärjestelmää maksukyvyttömyyteen liittyvissä pakkotoimissa. Insolvenssimenettelyllä toteutetaan aineellisen lainsäädännön asettama yksityishenkilön velkavastuu osana modernia luottoyhteiskuntaa sekä mark-

¹⁹ Koulu, Niemi-Kiesiläinen 1999, 12.

²⁰ Niemi 2009, 3-12.

²¹ Yle uutiset: Maksuhäiriömerkinnän saaneita jo enemmän kuin viime lamassa.

kinatalouteen tukeutuvaa talousjärjestelmää.²²

Velkaongelmien seuraukset heijastuvat yhä enenevässä määrin myös yksittäisen velkasuhteen ulkopuolelle velallisten määrän kasvaessa. Maksuhäiriöt, velkaongelmat ja luottotappiot kuuluvat luottoyhteiskunnan arkeen ja julkisen vallan tulee varautua insolvenssi eli maksuhäiriöpolitiikan keinoin luomaan tarvittavalle lainsäädännölle poliittiset puitteet. Insolvenssipolitiikan tehtävänä on hallita velkaantumista, toteuttaa tehokasta velkavastuuta ja määritellä maksukyvyttömyyden seurauksia yhteiskunnassa.²³

Lähtökohtaisesti maksukyvyttömyyden toteaminen perustuu kokonaisarviointiin, johon vaikuttavat velallisen varallisuus sekä tosiasialliset tulot ja menot. Arviointi tehdään aina joissain määrin ennusteperusteisesti, mutta epävarmoja tulonlähteitä, kuten odotettavissa olevaa perintöä ei huomioida arvioitaessa velallisen maksukyvyttömyyttä. Sen sijaan velallista ei voida todeta maksukyvyttömäksi mahdollisesti tulevaisuudessa aktualisoituvien maksuvelvoitteiden johdosta.²⁴

3.1 Yksityishenkilön maksukyvyttömyyden arviointi

Velkajärjestelylain 3.1 §:n 2. kohdan mukaan maksukyvyttömyys tarkoittaa tilannetta, jossa velallinen on muuten kuin tilapäisesti kykenemätön maksamaan velkojaan niiden erääntyessä. Tuula Linna esittää tulkintaongelman maksukyvyttömyyden perusmääritelmästä:

”Tarkoittaako tämä maksukyvyttömyyden määritelmä vaatimusta siitä, että velkojen tulee olla tietyn ikäisiä tai maksukyvyttömyystilanteen tulee olla kestänyt riittävän pitkään? Kyseessä on tulevaisuuteen kohdistuva ennuste velallisen kykenemättömyydestä selviytyä veloistaan, eikä säännöstä tule tulkita edellä mainituin tavoin. Velallinen voi tulla maksukyvyttömäksi ajasta riippumatta, joten maksukyvyttömyyttä koskeva VJL 3 § määritelmäsäännös ei pidennä kokonaisrehabilitaatioaikaa”.²⁵

Näkemykseni mukaan tulevaisuuteen keskittynyt maksukyvyttömyyden vaatimus luo varsin ankaran rajauksen velkajärjestelyyn pääsulle tapauksissa, joissa jo alkanut ylivelkaantuminen olisi vielä kohtuudella hallittavissa varhaisin velkajärjestelykeinoin. Tuomioistuinkeskeinen velkajärjestelymenettely edellyttää ylivelkaantuneen henkilön maksukyvyttömyyden pitkitymistä pysyvästi, jonka aikana erääntyneiden velkojen viivästyskorot nousevat suuresti, vaik-

²² Koulu, Lindfors 2010, 23-24.

²³ Koulu, Lindfors 2013, 10.

²⁴ Rinta-Hoiska 2011, 17.

²⁵ Linna 2011, 671-672.

ka henkilöllä ei olisi työkykynsä, koulutuksensa, ikänsä taikka muiden henkilökohtaisten seikkojen vuoksi mahdollisuutta palauttaa maksukykyään kohtuullisessa ajassa. Tällöin esimerkiksi taantumien aikana irtisanottu, yhteen ammattiin kouluttautunut keski-ikäinen henkilö on hankalasti työllistettävissä uudelleen alueilla, joissa työllisyystilanne on heikko. Mainitunlainen tilanne edellyttää lähes vääjäämättä uudelleen kouluttautumista tai työn hakemista kasvukeskuksista ja samalla tulisi selviytyä olemassa olevista veloista sekä alati kasvavista koroista että muista maksuviivästyksen liittyvistä kustannuksista. Tilanne on huolestuttavin erityisesti henkilöllä, joka on oppinut ammatin työnsä ohessa ilman virallista koulutusta ja tulee irtisanotuksi keski-ikäällä tai sen jälkeen, jolloin uudelleen työllistymisen mahdollisuus on erittäin heikko. Mainitunlaisissa ilmeisissä sosiaalisen suoritusasteen tilanteissa tulisi mielestäni helpottaa velkajärjestelyyn pääsyä varhaisemmassa vaiheessa, erityisesti taloudellisen taantumien aikana. Toisaalta, jos velallinen pääsisi rehabilitaatioon liian varhain ja kevein perustein, se heikentäisi yleistä maksumoraalia, koska tällöin velallisen ei kannata ponnistella velkojen maksamiseksi.

Velallisen maksukyvyttömyyttä arvioidaan myös velan erääntymisen mukaisesti, jonka perusteella velallinen ei vielä ole maksukyvytön, mikäli velat eivät ole erääntyneet. Tulevaisuudessa syntyvä maksuvelvollisuus, joka ei ole vielä aktualisoitunut, ei myöskään luo perustetta maksukyvyttömyydelle.²⁶ Seuraavassa Vaasan hovioikeuden ratkaisussa ilmenee esimerkki velkajärjestelyn edellytysten puutteista:

VHO 27.12.1995/2004

Hakija oli maksukykyinen omiin velkoihinsa nähden ja hänellä oli säännölliset kuukausitulot ja maksuvara riitti omien velkojensa kuukausittaisiin hoitomoihin. Hakija oli pankkitakauksen vastatakaajana entisen miehensä 300 000 markan lainassa. Ennen lainapääoman erääntymisen ajankohtaa lainasta erääntyi maksettavaksi korkoerä, joita velkoja velkoi pankkitakauksen edunsaajalta sekä takauksen vastatakaajalta. Oikeudellisiin toimiin pankki ei ollut vielä ryhtynyt erääntyneiden korkoerien velkomiseksi hakijalta. Hakija ei ollut vielä maksukyvytön ja siten velkajärjestelyhakemus oli tehty ennen aikaisesti. Lisäksi ennen velkajärjestelyhakemuksen tekemistä hakijan oli yritettävä sovintoratkaisua velkojien kanssa. Puutteellisten edellytysten johdosta käräjäoikeus hylkäsi velkajärjestelyhakemuksen eikä hovioikeus muuttanut ratkaisua.

Yksityishenkilön velkajärjestelyssä on kyse tuomioistuimen määräämästä ja vahvistamasta velallisen maksukykyä vastaavasta maksuohjelmasta maksukyvyttömän velallisen taloudellisen tilanteen korjaamiseksi. Maksukyvyttömyyden vaatimus on olennainen: VJL 9 § 1 kohdassa

²⁶ Uitto 2010, 28.

velkajärjestelyn aloittamisen edellytyksenä on maksukyvyttömyys, jonka pääasiallisena syynä on velallisen maksukyvyyn olennainen heikentyminen sairauden, työkyvyttömyyden, työttömyyden tai muun olosuhteiden muutoksen vuoksi.²⁷ Näin ollen edellä esitetystä Vaasan hovioikeuden ratkaisussa maksukyvyttömyyden vaatimus jää täysin täyttymättä, sillä hakijalla on ollut säännölliset kuukausitulot ajankohtana, jolloin velkajärjestelyhakemus on annettu. Velkajärjestelyn aloittaminen ei ole mahdollinen tilanteissa, joissa hakijalla on säännölliset kuukausitulot ja tiedossa olisi mahdollisesti tulevaisuudessa aktualisoituvia, velallisen maksukyvyyn ylittäviä velkoja. Lisäksi VJL 11 §:n mukaan ennen velkajärjestelyn hakemista velallisella on myös velvollisuus selvittää mahdollisuudet päästä velkojen kanssa sovintoratkaisuun koskien velkojen järjestelemistä, joka oli esitetystä tapauksesta jäänyt myös toteutumatta.²⁸

Punnittaessa velallisen selviytymismahdollisuuksia veloistaan aiheutuvista kustannuksista, tulee huomioida velkajärjestelylain 4 §:ssä olevat säännökset maksukyvyyn arvioinnista, joka tulee käsitellä vain harkittaessa lain mukaiseen velkajärjestelyyn asettamista. Tämän lainkohdan mukaan maksukykyä arvioitaessa huomioidaan:

1. Velallisen varallisuuden rahaksi muuttamisesta saatavat varat;
2. velallisen tulot sekä hänen ansaintamahdollisuutensa ottaen huomioon hänen ikänsä, työkykynsä ja muut olosuhteet;
3. velallisen välttämättömät elinkustannukset;
4. velallisen elatusvelvollisuus; sekä
5. muut velallisen taloudelliseen asemaan vaikuttavat seikat.²⁹

Maksukyvyttömyyden sisältö on velkajärjestelylaissa säännelty kokonaisuus eikä velallisen katsota olevan maksukyvytön, jos VJL 4 §:n mukaan hänen voidaan katsoa selviytyvän veloistaan niiden erääntyessä. Maksuohjelman sisältöä koskevat säännökset ovat ratkaisevia arvioitaessa henkilön maksukyvyttömyyttä velkajärjestelyn edellytyksenä. Oikeuskäytännössä maksukyvyttömyyden arvioinnin merkitys ilmenee esimerkiksi seuraavassa korkeimman oikeuden ratkaisussa:

KKO: 1996:136:

Velkajärjestelylle ei ollut painavia perusteita, koska velallisen katsottiin kykenevän maksamaan velkansa (n. 3 600€) suhteellisen lyhyenä, vain muutaman vuoden kestäväenä ajanjaksona vaarantamatta perustoimeentuloaan, jonka määrittelyssä otettiin huomioon, paitsi hänen todelliset asumiskustannuksensa

²⁷ Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä 9§.

²⁸ Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä 11§.

²⁹ Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä 4 §.

myös toimeentulotukinormien mukainen toimeentulotuen perusosa.

Tapauksessa ilmenee erityisesti velkajärjestelylain maksukyvyttömyyden pitkäaikaisvaatimuksen puuttuminen, sillä muutaman vuoden kestoisen velan takaisinmaksuaika katsotaan tilapäiseksi maksukyvyttömyydeksi, joka ei mahdollista velkajärjestelyyn pääsyä.

Velkajärjestelyn myöntämiseksi tulee velallisen maksukyvyttömyyden täyttää myös toinen kahdesta lisäedellytyksestä. Maksukyvyttömyyden tulee johtua sosiaalisesta suoritusesteestä tai velkajärjestelyyn tulee olla muutoin painavia perusteita. VJL 3:9 §:n 1 kohdassa säädetään maksukyvyttömyyden pääasialliseksi syyksi velallisen maksukyvyyn olennainen heikentyminen sairauden, työkyvyttömyyden, työttömyyden tai muun lähtökohtaisesti velallisesta riippumattoman olosuhdemuutoksen johdosta (sosiaalinen suorituseste) taikka 2. kohdan mukaan kvalifioitu maksukyvyttömyys. Kvalifioidulla maksukyvyttömyydellä tarkoitetaan, että velallisen velkojen ja maksukyvyyn välisen epäsuhtan tulee olla niin suuri, ettei velallisella ole tosiasiallisia mahdollisuuksia suoriutua veloista kuin osaksi useiden vuosienkaan kuluessa. Lisäkvalifikaatio merkitsee, että velkajärjestelyyn on oltava muuten painavat perusteet, ottaen huomioon velkojen ja niihin liittyvien velvoitteiden määrä suhteessa velallisen maksukykyyn.³⁰

Linnan näkemyksen mukaan säännöksen 2. kohdassa tarkoitetun kvalifioidun maksukyvyttömyysperusteen keskeisintä soveltamisalaa ovat tapaukset, joissa velallisen maksukyvyyn ja velkojen välillä vallitsee olennainen epäsuhte, että ilman velkajärjestelyä velallinen ei kykene selviytymään veloistaan.³¹ Mikäli velallinen ei useiden vuosienkaan kuluttua kykene lyhentämään velkaansa kuin osaksi, voidaan velkajärjestelylle ajatella olevan perusteita. Vastaavasti alkuperäisessä velkajärjestelylakia koskeneessa hallituksen esityksessä mainitaan, että jos havaitaan velallisen kykenevän maksamaan velkaansa suhteellisen lyhyessä ajassa toimeentuloaan vaarantamatta ja velallinen käyttää tuloistaan ulosmitattavissa olevan osuuden velkojen maksuun on velkajärjestely yleensä aiheeton.³² Kvalifioitu maksukyvyttömyysperuste on vaihtoehtoinen sosiaalisen suoritusesteperusteen kanssa, mutta Niemi katsoo, että käytännössä vaihtoehtoisuudella ei ole erityisen suurta merkitystä, koska suurin osa hakemuksista täyttää vaatimuksen kvalifioidusta maksukyvyttömyysperusteesta.³³

Tuomioistuimen päätökseen velkajärjestelyn myöntämisestä ja aloittamisesta sisältyy edellytysten ja esteiden lisäksi 1.1.2015 voimaan tullut säännös VJL 9a §, jonka mukaan velkajärjestelyä ei voida myöntää, mikäli velallisella ei väliaikaisena pidettävästä syystä ole maksuvaraa

³⁰ Niemi-Kiesiläinen 2002, 547-551.

³¹ Linna 2011, 672.

³² Linna 2011, 672.

³³ Niemi 2005, 551.

tai velallinen ei sellaisen syyn vuoksi kykene maksuvarallaan maksamaan tavallisia velkojaan vähäisenä pidettävää määrää enempää. Säännöksen mukaan syyn väliaikaisuutta ja maksuvaran määrää arvioitaessa on huomioitava erityisesti velallisen ansaintamahdollisuudet. Lisäksi syytä ei voida pitää väliaikaisena, jos maksuvaran puuttuminen tai vähäisyys perustuu työttömyyteen, joka on yhtäjaksoisesti tai vähäisin keskeytyksin kestänyt yli 18 kuukautta.³⁴

Linnan mukaan Suomessa velallinen voi nopeastikin joutua VJL 3 ja 9 §:n edellytykset täyttävään maksukyvyttömyyteen velkojen syntymisen jälkeen esimerkiksi epäonnistuneen yritystoiminnan seurauksena.³⁵ Näkemykseni mukaan tilanteeseen voi ajautua myös vähitellen esimerkiksi nykypäivänä runsaasti suositaan kasvattaneiden pikavippien, kulutusluottojen taikka maksamattomien laskujen seurauksena, vaikka velallinen ei vielä tietyssä velkaantumisen vaiheessa täyttäisi maksukyvyttömyyden edellytyksiä päästäkseen velkajärjestelyyn. Huomionarvoista kuitenkin on, että vähitellen kehittynyt velkaantuminen ei liity velkojen ikään vaan niiden määrään.

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen selvityksen mukaan talous- ja velkaneuvonnan asiakkailta on velkaa keskimäärin 30 000 euroa ja velkasuhteita 15 kappaletta. Mikäli velallisen maksukyky eli ansaintamahdollisuudet ja rahaksi muutettavissa oleva omaisuus on suhteellisen myönteinen, velkamäärä ei yksin merkitse maksukyvyttömyyttä. Vastaavasti merkittävästi pienempi velkamäärä voi kuitenkin tarkoittaa maksukyvyttömyyden edellytysten toteutumista pienituloisella velallisella. Suomalaisessa velkajärjestelyssä ei ole velkojen syntymisestä tai maksuvaikeuksista kulunutta aikaa koskevia edellytyksiä, sillä se pidentäisi kokonaisrehabilitaatioaikaa monen velallisen kohdalla.³⁶

3.2 Velkajärjestelyasiat ja -velalliset lukuina

Keskeisin tietosisältö yksityishenkilön velkajärjestelytilastoista perustuu käräjäoikeuksiin saapuneista velkajärjestelyasioiden lukumäärästä, joihin lukeutuvat saapuneet, loppuun käsitellyt ja vahvistetut maksuohjelmat käsittelyaikoiineen. Hakemuksien lukumäärästä on lisäksi laadittu tilastointia sekä maakunnittain että käräjäoikeuksittain. Oikeusministeriö toimittaa kuukausittain Tilastokeskukselle kokonaisainestoa käräjäoikeuksissa käsitellyistä yksityishenkilön velkajärjestelyasioista. Tilastokeskus julkaisee neljännesvuosittain käräjäoikeuksiin saapuneet tilastotiedot yksityishenkilön velkajärjestelyistä ja päättyneitä asioita kuvaavat tiedot kerran vuodessa.³⁷

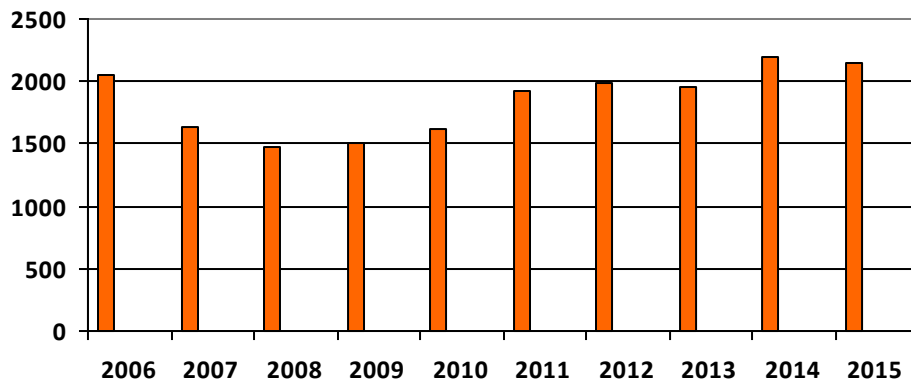
³⁴ Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä 9a §.

³⁵ Linna 2011, 673.

³⁶ Linna 2011, 673.

³⁷ Suomen virallinen tilasto (SVT): Velkajärjestelyt.

Käräjäoikeuksiin toimitettujen velkajärjestelyhakemusten lukumäärä on Tilastokeskuksen mukaan vaihdellut vuosittain n. 2 500 ja 4 000 hakemuksen välillä vuosina 2000-2013. Vuoden 2003 velkajärjestelylakiin tehdyt muutokset helpottivat velkajärjestelyyn pääsyä johtaen hakemusten määrän tuntuvaan kasvuun. Käytännössä lainmuutos merkitsi 1990-luvun alussa, eli suuren laman aikaan niiden velkaantuneiden pääsyä velkajärjestelyyn, joiden velkajärjestelyyn pääsy oli aikaisemmin estetty. Hakemusten määrän nousu tasoittui vuoteen 2005 mennessä. Hakemusten määrä alitti vuosikymmenen alun lukemat vuonna 2007. Vuonna 2009 hakemusten määrä kääntyi jälleen nousuun jatkuen tasaisena aina viime vuoteen asti. Tilastokeskuksen tietojen mukaan hakemusten määrä on vähentynyt kuluvana vuonna 2,6 % edellisvuodesta. Käräjäoikeuksiin jätettiin 2 141 velkajärjestelyhakemusta tammi-kesäkuussa 2015, mikä on 58 kappaletta (2,6 %) vähemmän edellisvuoden vastaavaan ajankohtaan nähden.

Kuva 1: Yksityishenkilöiden velkajärjestelyhakemukset tammi-kesäkuussa vuosina 2006-2015.³⁸

Velkajärjestelyä voidaan hakea yhdessä kanssavelallisen taikka aviopuolison kanssa. Velallinen ja takaaja voivat myös hakea velkajärjestelyä yhdessä. Tilastokeskuksen laatiman 2. vuosineljänneksen tilaston mukaan vuoden 2015 tammi-kesäkuussa tehdyistä velkajärjestelyhakemuksista 130 hakemusta (6,1 %) olivat aviopuolisoiden yhteishakemuksia sekä 12 yhteishakemusta (0,6 %) olivat kanssavelallisen kanssa laadittuja. Yksittäisten hakijoiden velkajärjestelyhakemuksia jätettiin 1 999 kappaletta (93,4 %). Jakauma miesten ja naisten jättämien hakemusten välillä oli melko tasainen. Miesten jättämiä hakemuksia oli 1 087 kappaletta (50,8 %) ja naisten jättämiä 1 054 kappaletta (49,2 %).³⁹

Tilastokeskuksen tietojen mukaan käräjäoikeuksiin jätettiin 2 193 velkajärjestelyhakemusta vuonna 2014 tammi-kesäkuussa, mikä on 239 kappaletta (12 %) enemmän kuin vastaavana ajankohtana edellisenä vuonna. Vuoden 2014 velkajärjestelytilastointi osoittaa, että käräjäoi-

³⁸ Suomen virallinen tilasto (SVT).

³⁹ Velkajärjestelyt 2015, 2 vuosineljännes. Tilastokeskus.

keuksiin jätetyistä hakemuksista 181 kappaletta (8,3 %) oli aviopuolisoiden yhteishakemuksia. Yhteishakemuksia kanssavelallisen kanssa toimitettiin 8 kappaletta (0,4 %) ja loput 2 004 hakemusta (91,4 %) tehtiin yksittäisten hakijoiden toimesta. Miehet jättivät hakemuksia 1 112 kappaletta (50,7 %) ja naisten jättämiä hakemuksia oli 1 081 kappaletta (49,3 %).⁴⁰

Vuoden 2014 loppuun käsiteltyjen velkajärjestelyasioiden määrä pysyi edellisvuoden tasolla. Tilastokeskuksen velkajärjestelytilastoissa loppuun käsitellyillä velkajärjestelyasioilla tarkoitetaan niitä asioita, jotka on käsitelty käräjäoikeudessa käräjäoikeuden ratkaisulla. Tilastokeskuksen tietojen mukaan käräjäoikeudessa käsiteltiin loppuun 4 817 velkajärjestelyasiaa vuonna 2014, joka on 7 asiaa (0,1 %) enemmän edellisvuodesta. Käsitellyistä asioista velkajärjestelyhakemuksia oli 4 018 kappaletta, maksuohjelman muuttamisia 506 kappaletta, lisäsuoritusten vahvistamisia 245 kappaletta sekä loppuun käsiteltyjä velkajärjestelyn raukeamisia 44 kappaletta. Loppuun käsitellyistä velkajärjestelyhakemuksista maksuohjelma vahvistettiin 3 290 asiassa, mikä merkitsi määrän kasvua 85 asialla edellisvuodesta, jolloin lukema oli 3 205 vahvistettua maksuohjelmaa. Vuoden 2014 vahvistettujen maksuohjelmien velkojen määrä oli yhteensä 352 miljoonaa euroa, josta mediaanivelka 34 000 euroa.⁴¹ Liitetaulukossa esitetään velkajärjestelyhakemusten lukumääriä maakunnittain vuosina 2014-2013.

Tilastokeskuksen julkaisusta ilmenee, että suurin osa velkajärjestelyyn hakeutuvista lukeutuu 36-65 vuotiaisiin työikäisiin henkilöihin. Ylivelkaantumiseen liittyviä tekijöitä mainitussa ikäjakaumassa on tutkittu henkilöiden sosioekonomisen aseman näkökulmasta. Sosioekonominen asema merkitsee henkilön asemaa yhteiskunnan rakenteellis-toiminnallisessa järjestelmässä. Henkilön sosioekonomisen aseman muodostaminen perustuu tietoihin henkilön pääasiallisesta toiminnasta, ammatista, ammattiasemasta sekä toimialasta.⁴²

Julkaisussa havaittiin, että työttömät edustavat velkajärjestelyyn hakeutuneiden enemmistöä Suomen koko väestöön verraten vuoden 2008 päättyneissä velkajärjestelyissä. Perheaseman näkökulmasta tarkasteltuna perheeseen kuulumattomien osuus on molemmilla sukupuolilla, mutta erityisesti miehillä merkittävästi suurempi verraten koko väestön vastaavaan lukuun. Velkajärjestelyyn hakeutuneiden koulutusaste oli myös Tilastokeskuksen vuoden 2008 julkaisun aiheena, jossa ilmeni keskiasteen koulutuksen olevan yliedustettuna velallisilla. Sekä miesten että naisten alemman korkea-asteen suorittaneiden osuus on hyvin lähellä koko tarkastelun väestön keskiarvosta ja tätä korkeamman koulutuksen suorittaneiden osuus velallisten joukossa oli selvästi matalampi.⁴³ Julkaisun kautta voidaan ymmärtää yksilön työllisyy-

⁴⁰ Suomen virallinen tilasto, velkajärjestelyt 2014, 2 vuosineljännes.

⁴¹ Suomen virallinen tilasto (SVT): velkajärjestelyt.

⁴² Tilastokeskus, uudet velat uhkaavat velkajärjestelyn läpikäynyttä.

⁴³ Tilastokeskus, uudet velat uhkaavat velkajärjestelyn läpikäynyttä.

dellä ja työttömyydellä sekä koulutustasolla ja perheasemalla olevan merkitystä yksilön maksukykyyn, maksumoraaliin ja velkajärjestelyyn hakeutumiseen.

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos on vuonna 2010 tehnyt selvityksen ”Talous- ja velkaneuvonnan asiakkaat 2010 -velkajärjestely tuomioistuimessa vai muu apu”. Selvityksestä ilmenee, että yli puolet talous- ja velkaneuvonnan asiakkaista omaavat kulutusluotoista, pikavipeistä ja maksamattomista laskuista koostuvia velkoja. On hyvin tavallista, että yksityishenkilöiden velat rakentuvat useiden eri velkatyyppien kokonaisuudesta. Yritys- ja takausvelallisten määrä on laskenut merkittävästi viime vuosien aikana ottaen huomioon vuoden 2004 asiakaskunnan, jolloin yli 30 prosenttia veloista liittyivät epäonnistuneeseen yritystoimintaan. Nykyisin on tavallista korjata velkajärjestelyn avulla kohtuullisen pienistä kulutusluotoista seuranneita velkaongelmia, sen sijaan 1990-luvun lamassa velkaantumisen taustalla olivat useammin yritys- ja takausvelat.⁴⁴

3.3 Oikeuslähteet ja oikeuskäytäntö

Insolvenssioikeuden säädännäinen oikeus perustuu neljään insolvenssilakiin, jotka ovat konkurssilaki (120/2004), ulosottokaari (705/2007), laki yrityksen saneerauksesta (47/1993) ja laki yksityishenkilön velkajärjestelystä (57/1993). Viimeiseksi mainittu säädös on opinnäytteen kannalta keskeinen, jonka johdosta kolme muuta insolvenssilakia jätetään tarkoituksenmukaisesti opinnäytetyön sisällön ulkopuolelle.

Yksityishenkilön velkajärjestelymenettelystä säädetään laissa yksityishenkilön velkajärjestelystä, joka tuli voimaan 8 päivänä helmikuuta 1993. Lain säätämisen tarve perustui Suomen talouslamaan 1990-luvun alussa, jota seurasi runsaslukuinen työttömyys ja kansalaisten talousvaikeudet. Alkuperäisesti lain tarkoitus oli auttaa lama-ajan velallisia selviytymään ylivoimaisesta velkataakasta korjaamalla heidän taloudellista tilannettaan ja mahdollistamalla ylivelkaantuneiden henkilöiden pääsy uuteen velattomaan alkuun. Myöhemmin laki on vakiinnuttanut paikkansa pysyvänä ja välttämättömänä keinona ylivelkaantuneiden henkilöiden taloudellisen tilanteen elvyttämisessä.⁴⁵ Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä koskee nimenomaisesti yksityishenkilöä ja tämän velkoja. Yksityishenkilöllä tarkoitetaan luonnollista henkilöä, joka ei ole yrittäjä. Yrityssaneerailaki koskee yritystoiminnassa syntyneiden velkojen järjestelyä, mutta tietyin edellytyksin yritystoiminnan seurauksena yrittäjähenkilö voi saada yksityistaloutensa velat velkajärjestelylain mukaisesti järjestellyiksi, edellyttäen että yritystoiminnan luonne ei aiheuta lisävelkaantumista.⁴⁶

⁴⁴ HE 83/2014

⁴⁵ Velkajärjestelytyöryhmä 2013, 14, 29.

⁴⁶ Linna 2011, 251.

Lakia yksityishenkilön velkajärjestelystä on useaan kertaan muutettu sen säätämisen jälkeen. Muutokset ovat merkinneet lain toimivuuden parantamista muuttuvassa yhteiskunnassa sekä muita yksittäisiä kysymyksiä. Oikeusministeriö asetti marraskuussa 2012 työryhmän laatimaan lakiin uudistamishdotuksia. Työryhmän tuli kiinnittää huomiota erityisesti lain kannustinkeinoin velallisen tulohankinnassa maksuohjelman aikana sekä siihen kuinka velalliselle voitaisiin nykyistä paremmin turvata uusi alku velattomana. Lisäksi työryhmän tehtävänä oli selvittää mahdollisuuksia nykyisen velkajärjestelymenettelyn yksinkertaistamiseksi ja edellytyksiä lisäsuoritusjärjestelmän aiheuttamien ongelmien vähentämiseksi.⁴⁷

Yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain uudistuksen yhtenä painopisteenä on nuorten velallisten aseman parantaminen. Uudistusta koskevassa hallituksen esityksessä (HE 83/2014 vp) todetaan esimerkiksi, että velanotossa käytetty harkintakyky saattaa nuorilla olla puutteellinen, mikä on aiheuttanut voimakasta velkaantumista alle 25-vuotiaiden ryhmässä, erityisesti esityksessä viitattujen pikaluottojen johdosta. Tämän sekä usean muun painavan syyn seurauksena Linnan mukaan olisi odotettavaa, että velkajärjestelylain uudistus sisältäisi olennaisia parannuksia velkaantuneiden nuorten mahdollisuuksiin saada elämäntilanteensa hallintaan velkajärjestelyn avulla. Nuorten erityistilanteen toteaminen saattaa jäädä laimeaksi, mikäli riittäviin toimiin ei ryhdytä tilanteen korjaamiseksi.⁴⁸

Linna katsoo myös perustelluksi ottaa lainsäädännössä mukaan pohjaksi nuorisolain (72/2006) tavoite ”tukea nuorten kasvua ja itsenäistymistä, edistää nuorten aktiivista kansalaisuutta ja nuorten sosiaalista vahvistamista sekä parantaa nuorten kasvu- ja elinoloja (§ 1.1).”⁴⁹ Tämän perusteella voidaan ajatella, että tulevaisuudessa oikeuskäytännössä huomioitaisiin aiempaa herkemmin muuttuvat yhteiskunnan sosiaaliset rakenteet.

Lainsäädäntö jää jälkeen, sillä lainsäätämismenettely ei ehdi pitämään kiinni alati muuttuvasta yhteiskunnasta. Lainsäädännön jäädessä jälkeen oikeuskäytännön merkitys insolvenssioikeudessa korostuu melko suuresti. Vakiintuneena oikeuslähteenä insolvenssioikeudessa ovat prejudikaattisäännöt, eli korkeimpien oikeuksien ennakkopäätökset ja niiden ratkaisuohteet. Ennakkopäätöksissä on määritelty huomattavan yksityiskohtaisesti muiden muassa milloin velkajärjestelyä hakevan velallisen velkaantuminen on ollut kevytmielistä. Lukuisten ennakkopäätösten myötä yksityishenkilön velkajärjestelyssä on kehittynyt yksityiskohtainen, joskin tiettyihin kysymyksiin keskittynyt prejudikaattisäännöstö. Insolvenssioikeuden ennakkoratkaisutkin altistuvat lainsäädännön verkkaiselle uudistustahdille, jolloin ratkaisusuositukset menet-

⁴⁷ Velkajärjestelytyöryhmä 2013, 9.

⁴⁸ Linna 2015, 26.

⁴⁹ Linna 2015, 28.

tävät merkityksensä. Toisinaan jo julkaisuhetkellään ennakkopäätös on saattanut asiallisesti vanhentua. Insolvenssioikeudessa ennakkopäätösten vahva asema on haasteellinen, koska sen päätavoitteena on korkean ennustettavuuden vaatimus, joka edellyttää lainsäädäntöä sekä ennakkopäätöksillä ohjaamista. Ennakkopäätöksiin tukeutuva tulkinta altistuu herkästi nopeille muutoksille toisin kuin säädännäinen oikeus. Korkein oikeus ei ole sidottu omiin ennakkopäätöksiinsä, vaan se saa muuttaa tulkintojaan.⁵⁰

Insolvenssimenettelyt ovat maksukyvyttömyyden viimesijainen keino ratkaista maksukyvyttömyydestä johtuvia ongelmia yksittäistapauksissa. Keino on kallis ja saattaa aiheuttaa taloudellisten arvojen heikkenemistä ja erityisesti yksityishenkilöihin kohdistuessaan inhimillistä kärsimystä. Lainsäädäntötekniisesti insolvenssilait eroavat huomattavasti muusta lainsäädännöstä. Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä edustaa ulosottokaaren kanssa sääntelyn kattavuuteen ja tulkintojen ennustettavuuteen pyrkivää lakitekniikkaa. Lakia joudutaan muuttamaan ja korjaamaan säännöllisesti mikä selittää luonnollisesti velkajärjestelylain lähes vuotuisen muuttumisen.⁵¹

4 Velkajärjestelyn vaiheet ja pääpiirteet

Velkajärjestelyä koskeva terminologia ei ole kaikilta osin vakiintunut, sillä velkajärjestelyllä on yhä kaksi merkitystä. Ensinnäkin se merkitsee tuomioistuimessa tapahtuvaa menettelyä, jossa yksityishenkilön velkasuhteet sovitetaan maksukyvyyn mukaiseksi. Toiseksi velkajärjestelyllä tarkoitetaan suppeammassa merkityksessä niitä keinoja ja toimenpiteitä, joilla menettelyn sisältämä rehabilitaatio eli henkilön velattomaksi saattaminen toteutetaan.⁵² Yksityishenkilön velkajärjestelymenettely edellyttää lainkäytölle ominaista lain soveltamista yksittäistapaukseen, jossa taloudellinen asiantuntijuus ei ole välttämätöntä. Lainsäätäjän näkökulmasta tuomioistuin on tässä tapauksessa soveltuvin elin arvioimaan velallisen maksukykyä suhteutettuna hänen velkavastuuseen.⁵³

Seuraavassa kuviossa on esitettyinä velkajärjestelyn eri vaiheet. Kuten aikaisemmin on mainittu, velallisella on velvollisuus VJL 11 §:n mukaisesti ennen velkajärjestelyhakemusta neuvotella velkojensa kanssa mahdollisuuksista laatia sopimukseen perustuva maksujärjestely. Sovintoneuvottelut velkojien kanssa toimivatkin eräänlaisena velkajärjestelyn esivaiheena. Sovintomenettely saattaa hankaloitua olennaisesti, mikäli velallisella on useita eri velkojia. Useimmiten jo neuvotteluvaiheessa velallinen on jo kääntynyt velkaneuvonnan puoleen hake-

⁵⁰ Koulu 2002, 72-73.

⁵¹ Koulu, Havansi, Niemi-Kiesiläinen 2002, 83.

⁵² Koulu, Lindfors 2010, 139.

⁵³ Koulu, Niemi-Kiesiläinen 1999, 19.

akseen asiantuntevaa apua velkajärjestelyn hakemiseen, jolloin myös velkaneuvonta lukeutuu osaksi velkajärjestelyn esivaihetta.⁵⁴ Huomionarvoista kuitenkin on, että tuomioistuimessa toteutettava lakisääteinen velkajärjestelymenettely ei ole pakollinen mikäli velallinen pääsee velkojansa kanssa sopimukseen velkojen maksusta. Vapaaehtoinen järjestely sopimusteitse säästää aikaa ja kustannuksia ja siksi velallisten ja velkojien välisten sopimusten määrä on moninkertainen säädännäiseen velkajärjestelyyn nähden.⁵⁵

Velkajärjestelyä koskeva hakemus voidaan toimittaa velallisen kotipaikan käräjäoikeuteen, mikäli velkoja ja velallinen eivät pääse sopimukseen. Velkajärjestelymenettely jakautuu tuomioistuimessa kahteen päävaiheeseen, jotka ovat päätös velkajärjestelyn aloittamisesta ja maksuohjelman vahvistaminen. Päätös velkajärjestelyn aloittamisesta tehdään hakemuksen ja mahdollisesti muun esitetyn selvityksen perusteella. Aloittamispäätöstä edeltää tuomioistuimen selvitys velkajärjestelyn edellytyksistä ja esteistä. Mikäli velkajärjestelyn aloittamiselle ei ole esteperusteita ja lain nojalla (VJL 9 ja 10 §) säädetyt edellytykset täyttyvät tuomioistuimella yleensä asialle selvittäjän, jonka tehtävänä on laatia muun muassa maksuohjelmaehdotus. Velkajärjestelyn aloittamispäätöstä seuraa välitön maksu- ja perintäkielto. Velkojilla on mahdollisuus lausua kannanottonsa maksuohjelmaehdotuksesta ja velkajärjestelyn edellytyksistä. Edellytysten puutteen taikka esteen vuoksi velkajärjestelyhakemus voidaan vielä tässä vaiheessa hylätä.⁵⁶

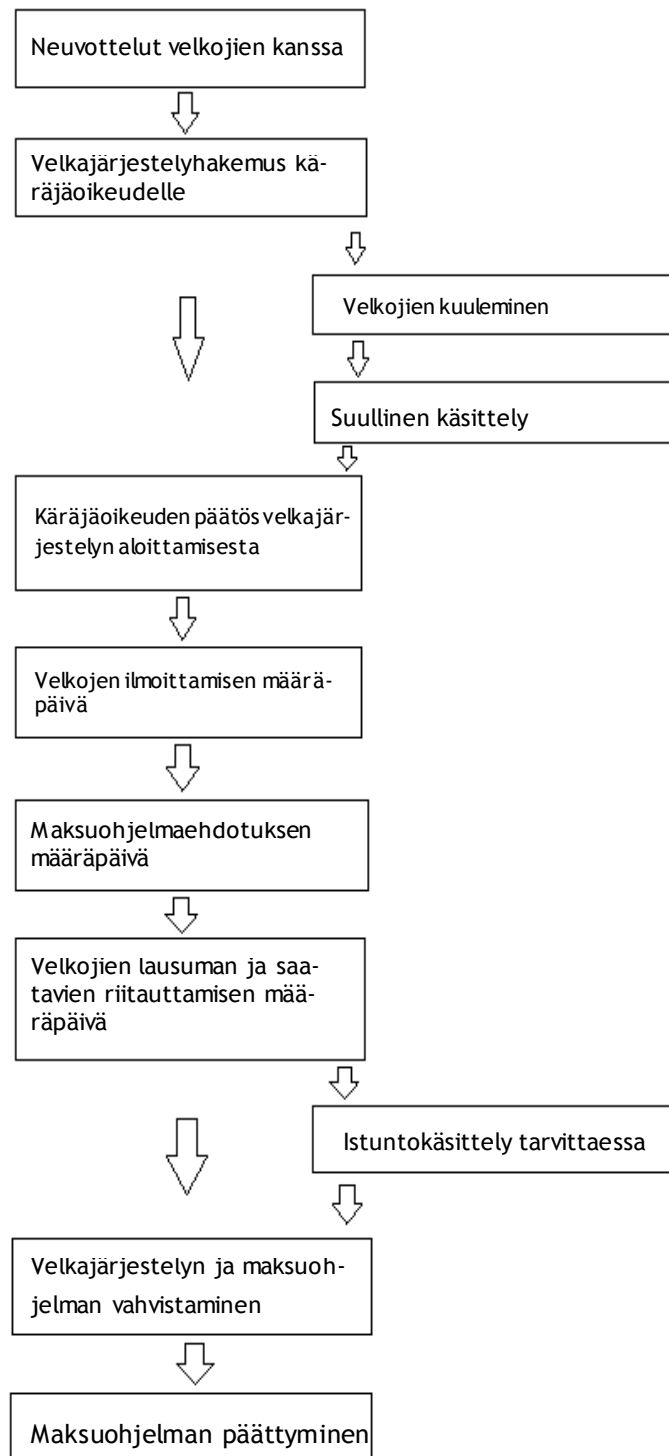
Tuomioistuinmenettelyn jälkeen velallisen on noudatettava tuomioistuimen asettamaa maksuohjelmaa ja suoritettava velkojaan tämän puitteissa. Maksuohjelman kesto on tyypillisesti kolme vuotta, mutta se voi olla kaksi vuotta pidempi takaajan tai muun yksityisvelkojan hyväksi. Ohjelman keston yläraja on vakuudettomien velkojen osalta kymmenen vuotta, mikäli velallinen säilyttää omistusasunnon. Ylärajaa ei ole säädetty vakuusvelkojen maksuaikatauluille. Maksuohjelman muuttaminen ennen sen päättymistä on mahdollista, ja velkajärjestely voidaan erityisin edellytyksin määrätä raukeamaan. Velkajärjestely päättyy maksuohjelman päättymisen yhteydessä.⁵⁷

⁵⁴ Niemi-Kiesiläinen 2002, 547.

⁵⁵ Koulu, Lindfors 2013, 61.

⁵⁶ Niemi-Kiesiläinen 2002, 547.

⁵⁷ Niemi-Kiesiläinen 2002, 547.

Kuva 2: Velkajärjestelyn vaiheet⁵⁸

⁵⁸ Koulu, Lindfors 2010, 141.

4.1 Velkajärjestelyn keinot

Velkajärjestelyn tarkoitus on maksukyvyttömän yksityishenkilön taloudellisen tilanteen tervehdyttäminen, joka käytännössä toteutetaan velkajärjestelymenettelyssä vahvistamalla velallisen maksukykyä vastaava maksuohjelma velkajärjestelylain säännösten mukaisesti. Tilanteessa, jossa velallinen ei kykene suoriutumaan maksuvelvoitteistaan velkajärjestelymenettelyä merkitsee tosiasiallista lakisääteistä puuttumista velallisen maksuvelvoitteisiin. Maksuvelvoitteita käytännössä alennetaan velallisen maksukykyä vastaavalle tasolle. Näin ollen velkajärjestely puuttuu velallisen olemassa oleviin sopimussuhteisiin ja niiden ehtoihin. Velkajärjestelylain 25 § säätelee velkajärjestelyn piiriin kuuluvien velkojen osalta seuraavat keinot:

1. muuttaa velan maksuaikataulua;
2. määrätä, että velallisen maksusuoritukset on luettava ensin velan pääomaan ja vasta sen jälkeen luottokustannusten lyhennykseksi;
3. alentaa jäljellä olevaan luottoaikaan kohdistuvien luottokustannusten maksuvelvollisuutta;
4. alentaa maksamatta olevan velan määrää; tai
5. poistaa velan maksuvelvollisuus kokonaan.

VJL 25.2 §:n mukaan velkajärjestely voi sisältää velan maksamisen kokonaan tai osaksi kertasuorituksena uudella velalla, joka on otettu aikaisemman velan maksua varten. Velkajärjestelykeinona kertasuoritus voi olla perusteltua, mikäli velallisella on useita arvokkaita luottoja, joiden korvaaminen on mahdollista yhdellä selvästi edullisemmalla luotolla. Käytännössä mainittu tilanne ilmenee korkeakorkoisten kulutusluottojen yhteydessä taikka tilanteessa, jossa yleinen korkotaso on laskenut merkittävästi ja velallisella on mahdollisuus ottaa selvästi alempikorkoinen laina. Uudella velalla toteutettu velkajärjestely edellyttää, että velkojille kuuluvaan suoritukseen ei tule muutoksia.⁵⁹

Maksuvelvoitteiden koostuessa tavallisista veloista, on niille kullekin osoitettava yhtäläinen suhteellinen osuus velallisen maksuvarasta ja omaisuuden realisoinnista, eli rahaksimuutosta saaduista varoista velkajärjestelylain 31 § mukaisesti. Tavallisiin velkoihin liittyvässä velkajärjestelytilanteessa ja myös ulosotossa etuoikeutetussa asemassa ovat ainoastaan elatusapuelka ja välttämättömät elinkustannukset, mikäli tuomioistuin määrää tästä etuoikeudesta. Veloista osa voi olla viimesijaista velkaa, jolloin velkojan tulee saada velallisen maksuvarasta ja varallisuudesta osuus, joka edustaa suhteellista määrää velkojan saatavaa velallisen kaikista veloista. Eri velkojien osuuksia laskettaessa huomioidaan velkojen pääoma, maksamattomat erääntyneet luottokustannukset ja mahdolliset viivästyskorkojen summat ennen velkajärjestelyä.

⁵⁹ Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä 25 §.

lyn aloitusta. Velkajärjestelyn alkamisen jälkeen kertynyttä korkoa ei huomioida osuuksia laskettaessa. Uitto kuvaa velkajärjestelyn keinoja tavallisten velkojen osalta seuraavan esimerkin mukaisesti:

Velallisen maksuvara on niin suuri, että hän pystyy maksamaan koko maksuohjelman keston aikana velkojaan 7 000 euroa. A:n saatava on 1 000 euroa, B:n saatava on 5 000 euroa, C:n saatava on 10 000 euroa ja D:n saatava on 15 000 euroa. A:n saatava on etuoikeutettua elatusapuvelkaa, joten hän saa velallisen maksukertymästä 1 000 euroa. Loput 6 000 euroa jakautuu B:n, C:n ja D:n saatavien mukaisessa suhteessa. Näin ollen B saa 1 000 euroa, C saa 2 000 euroa ja D saa 3 000 euroa.⁶⁰

Maksuohjelma toimii täytäntöönpanoperusteena, jonka johdosta se tulee laatia täsmällisesti kunkin velan maksusuoritusten osalta. Saatavat tulee jakautua velkojien yhdenvertaisen kohtelun periaatteen mukaisesti. Saatavien yhdenvertainen kohtelu perustuu insolvenssioikeudessa käytettyyn velkojien yhdenvertaisuuden oikeusperiaatteeseen, joka merkitsee sitä, että samassa asemassa olevia velkojia on kohdeltava samalla tavoin. Velkojien yhdenvertaisen kohtelun periaatteesta on olemassa myös joitakin poikkeuksia. Merkittävin poikkeus on lapselle maksettava elatusavun etuoikeus (VJL 31.2§), jonka jälkeen velat voidaan osoittaa niiden velkojen suorittamiseksi, jotka liittyvät velallisen välttämättömiin elinkustannuksiin taikka velallisen välttämättömiin asumiskustannuksiin. Maksunsaantilain mukaan takasijaiset saatavat, kuten sakot ja eräät muut sanktioluontoiset maksuseuraamukset suoritetaan muiden saatavien jälkeen.⁶¹

Velkajärjestelylain yleissäännöksen mukaan (VJL 30§) velkajärjestelyn ja maksuohjelman sisältö on tavallisten velkojen osalta määrättävä siten, että maksuohjelman kestoksi asetetaan kolme vuotta. Velkojan ollessa yksityishenkilö maksuohjelman kesto voidaan hänen vaatimuksesta määrätä jatkumaan enintään kaksi vuotta sen jälkeen, kun maksuohjelma on muiden tavallisten velkojen osalta päättynyt (VJL 31 a§).

Tavallisten velkojen osalta on mahdollista muuttaa maksuaikataulua velan pääoman, luottokustannusten, viivästyskorkojen ja muiden viivästyksen perustuvien erien osalta joko maksuaikataulun pidennys taikka lyhennyskeinoin. Lisäksi jäljellä olevaan luottoaikaan kohdistuvien luottokustannusten maksuaikataulun muuttaminen on mahdollista. Velkajärjestelyssä voidaan myös määrätä pääomasuoritusten ensisijaistamisesta ja koron alentamisesta. Mainitunlainen tilanne merkitsee velallisen tekemien maksusuoritusten lukemista aluksi velan pääomaan ja

⁶⁰ Uitto 2010, 163-169.

⁶¹ Niemi, Lindfors 2015, 601.

vasta tämän jälkeen luottokustannusten, kuten korkojen lyhentämiseen. Velan luottoaika lyhenee, jos velallisen suorittamat maksuerät määrätään kokonaisuudessaan pääoman lyhenykseksi. Menettelyä jatketaan siihen asti, kunnes velan pääoma tai sen alennettu määrä on kokonaisuudessaan maksettu. Sen jälkeen kun velan pääoma on kokonaisuudessaan suoritettu tulevat lykkääntyneet luottokustannukset maksettavaksi.⁶²

Edellä mainitut velkajärjestelyn keinot tavallisten velkojen osalta ovat olleet suhteellisen lieviä eivätkä yleensä riittä velallisen taloudellisen tilanteen tasapainottamiseksi. Perinteisesti velkajärjestelyssä päädytään alentamaan tavallisten velkojen pääomamääriä. Pääomaa alennettaessa ensisijainen maksusuoritus osoitetaan velkojille, joiden saatavat ovat etuoikeutettuna. Etuoikeutettujen velkojen maksun jälkeen maksusuoritukset kohdistetaan velkojien yhdenvertaisen kohtelun periaatteen mukaisesti niiden tavallisten velkojen maksuun, jotka eivät ole etuoikeutetussa asemassa.⁶³

Pääoman alentamisen lisäksi velallisen maksuvelvollisuus voidaan poistaa kokonaan, mikäli velkajärjestelyä ei ole mahdollista toteuttaa lievemmillä velkajärjestelykeinoilla. Maksuvelvollisuuden poistaminen on mahdollista vain, jos velallisella ei ole realisoitavissa olevaa omaisuutta eikä maksuvaraa. Maksuvelvollisuuden kokonaisvaltainen poistaminen ei kuitenkaan merkitse välitöntä vapautumista velkavastuusta, sillä velalliselle vahvistetaan niin sanottu nollamaksuohjelma viiden vuoden ajaksi. Mikäli velallisen maksukyky paranee maksuohjelman aikana tai jos omaisuus nousee esimerkiksi saadun perinnön johdosta, on hän velvollinen velkojen maksusuoritukseen maksuohjelman keston ajan.⁶⁴

Velkajärjestelyssä velallinen voi säilyttää velan vakuutena olevan perusturvaan kuuluvan esineen, mutta hänen tulee aina maksaa vakuusvelka.⁶⁵ VJL 3 § 5 kohdassa vakuusvelalla tarkoitetaan sellaista velkajärjestelyn piiriin kuuluvaa velkaa, jonka vakuudeksi velkojalla on kolmansiin nähden tehokas esinevakuusoikeus velalliselle kuuluvaan tai velallisen hallinnassa olevaan omaisuuteen. Velkojalla on esinevakuusoikeus velallisen omaisuudesta siltä osin, kun vakuuden arvo velkajärjestelyn alkaessa olisi määrällisesti riittänyt kattamaan velkojan saatavat. Esinevakuusoikeudella tarkoitetaan VJL 3 § 4 kohdassa omistuksenpidätystä ja muuta omistukseen perustuvaa vakuutta, panttioikeutta irtaimeen tai kiinteään omaisuuteen sekä takaisinotto-oikeutta ja pidätysoikeutta, joka tuottaa kohteeseen etuoikeuden.⁶⁶

⁶² Uitto 2010, 167-168.

⁶³ Uitto 2010, 167-168.

⁶⁴ Koulu, Lindfors 2013, 169-170.

⁶⁵ Niemi 2009, 8.

⁶⁶ Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä 3 §.

Punnittaessa velkajärjestelyn keinovaihtoehtoja on syytä huomioida, että velkajärjestelymenettelyssä vakuusvelan määrän alentaminen ei ole mahdollista. Velkajärjestelyssä vakuusvelan pääoma on aina maksettava kokonaan, mutta maksuaikaa voidaan tarvittaessa pidentää. Vakuusvelan korkoa voidaan myös alentaa tai määrätä pääoma maksettavaksi ennen korkoja. Lisäksi vakuusvelka voidaan maksaa pois kertasuorituksena.⁶⁷

Esinevakuusoikeus säilyy voimassaolevana velkajärjestelystä huolimatta. Lähtökohtaisesti vakuusvelkojan tulee saada vakuusvelkaa vastaava suoritus riippumatta siitä hakeutuuko velallinen velkajärjestelyyn vai ei. Velkajärjestelyssä vakuusvelat on suojattu siten, että velkojan on aina saatava vakuuden arvoa vastaava suoritus. Toisaalta vakuusvelan maksamisen aikataulu maksuehtoineen on mahdollista muuttaa tiettyjen edellytysten puitteissa. Muutokset rajoittuvat vain niihin keinoihin, jotka eivät varsinaisesti vähennä vakuusvelkojan oikeutta saada maksusuoritusta. Vakuusvelkojen järjestely voidaan suorittaa vain niiltä osin, kun velan vakuutena on perusturvaan kuuluvaa omaisuutta. Muu vakuutena oleva perusturvaan kuulumaton omaisuus realisoidaan, eli muutetaan rahaksi velkajärjestelyn yhteydessä. Mikäli vakuuden realisointi ei riitä kattamaan velkaa kaikilta osin, on loppuvelan järjesteleminen mahdollista tavallisen velan tavoin velkajärjestelyssä.⁶⁸

4.2 Velkajärjestelyn oikeusvaikutukset

Tuomioistuin tekee päätöksen velkajärjestelyn aloittamisesta velkajärjestelyn edellytysten täytyessä. Lisäksi velallisen tulee olla selvittänyt mahdollisuutensa sovintoratkaisuun velkojien kanssa, jonka lisäksi velkajärjestelyn esteitä ei saa olla ratkaisuhetkellä tiedossa. Velkajärjestelyn aloittaminen ei merkitse itsestään selvää velkajärjestelyn myöntämistä.⁶⁹

Niemi-Kiesiläinen kuvailee yksityishenkilön velkajärjestelyä ikään kuin vedenjakajana muiden insolvenssimenettelyiden tavoin. Velkajärjestelyä aikaisemmin syntyneet velat lukeutuvat osaksi menettelyä ja niiden ehtoja muutetaan maksuohjelmassa. Velvoitteet, jotka syntyvät velkajärjestelyn aloittamisen jälkeen velvoittavat velallista normaalein tavoin eikä helpotuksen myöntäminen näiden velkojen osalta velkajärjestelyn kautta ole mahdollista. Uusien velvoitteiden laiminlyönti saattaa kuitenkin olla osoitus velallisen myötävaikutusvelvollisuuden laiminlyönnistä ja johtaa velkajärjestelyn epäonnistumiseen.⁷⁰

⁶⁷ Niemi 2009, 8.

⁶⁸ Uitto 2010, 169-170.

⁶⁹ Uitto 2010, 113.

⁷⁰ Niemi-Kiesiläinen 2002, 579.

Aloituspäätöksen jälkeen alkaa niin sanottu rauhoitusaika, eli menettelyaika, jonka puitteissa tuomioistuin laatii maksuohjelmaehdotuksen. Menettelyaikana voidaan vielä selvittää velkajärjestelyn tosiasialliset edellytykset ja esteet. Käsitteellä ”rauhoitusaika” viitataan toistaiseksi rauhoitettuun tilanteeseen, jolla mahdollistetaan velallisen tilanteen selvittäminen ja tarpeellisten toimenpiteiden suunnittelemisen. Rauhoitusaikana estetään ja keskeytetään kaikki velkojien ja velallisen toimet, joilla voisi olla vaikutusta velallisen taloudelliseen asemaan taikka muuta merkitystä velkajärjestelyn kannalta. Aloituspäätös asettaa lainvoimaisia välittömiä rauhoitustoimia, joista tärkeimmät ovat velkojen maksua, perintää ja täytäntöönpanoa koskevat kiellot. Velkajärjestelyn alkamisen oikeusvaikutukset ovat voimassa maksuohjelman vahvistamiseen asti taikka, jos hakemus hylätään, sen oikeusvaikutukset päättyvät tuomioistuimen hylkäämispäätöksen jälkeen. Erityisistä syistä tuomioistuin voi määrätä oikeusvaikutuksien voimassaolosta päätöksen lainvoimaisuuteen asti tai jos asiassa toisin määrätään.⁷¹ Myös muut velkajärjestelyn alkamisen oikeusvaikutukset päättyvät maksuohjelman vahvistamiseen, kuten mahdollinen velkajärjestelyn piiriin kuuluvia velkoja koskeva ulosmittaus, joka maksuohjelman vahvistamisen perusteella raukeaa.⁷²

Velkajärjestelyn aloittamisen välittömänä oikeusvaikutuksena on myös VJL 7 §:ssä säädetty velallisen myötävaikutusvelvollisuus, joka velvoittaa velallista myötävaikuttamaan velkajärjestelyn asianmukaisessa toteutuksessa. Säännös edellyttää velallisen maksukyvyyn ylläpitämistä sekä toimenpiteisiin ryhtymistä maksukyvyyn parantamiseksi, jos sitä kohtuudella voidaan edellyttää. Ennen maksuohjelman vahvistamista velallinen saa käyttää varojaan vain välttämättömiin elinkustannuksiin, joten velallisen omaisuus lukeutuu rauhoitusaikamenettelyyn.⁷³

4.3 Velkajärjestelyn estyminen

Velkajärjestelyn yleisien edellytysten täytyessä on mahdollista, että velkajärjestely estyy maksukyvyttömyyden johtuessa väliaikaisena pidettävästä syystä. Loppuvuodesta 2014 lisätysissä uudessa velkajärjestelylain 9 a §:ssä säädetään, että velkajärjestelyä ei voida myöntää, jos velallisella ei väliaikaisena pidettävästä syystä ole maksuvaraa tai velallinen ei sellaisen syyn johdosta kykene maksuvarallaan maksamaan tavallisia velkojaan vähäisenä pidettävää määrää enempää. Säännöksen mukaan syyn väliaikaisuutta ja maksuvaran määrää on arvioitava erityisesti velallisen ansaintamahdollisuuksien näkökulmasta. Edellytys velallisen ansaintamahdollisuuksista syyn väliaikaisuutta ja maksuvaran määrää arvioitaessa lisättiin velkajärjestelylakiin vuonna 1997. Lisäyksellä oli tärkeitä velkojansuojaan liittyviä vaikutuksia, sillä lähtökohtaisesti työllistyminen vahvistaa velallisen maksukykyä, jolloin tämän velanmaksukyky liittyy

⁷¹ Uitto 2010, 113.

⁷² Niemi, Lindfors 2015, 613.

⁷³ Niemi-Kiesiläinen 2002, 579.

tyypillisesti ansaintakykyyn, eikä varallisuuden realisointiin. Uudistuksen tarve selittyi myös sillä, että nollamaksuohjelman velalliset ovat tyypillisesti iältään alle 40-vuotiaita ja nollamaksuohjelma saattoi velkojen takaisinmaksun realisoitumisen mahdollisuuden takia passivoida ansaintakykyistä velallista. Tämän lisäksi velallisten joukosta vain osa oli henkilöitä, joiden taloudellinen tilanne oli heikentynyt pysyvästi taikka sen verran vakiintuneesti, ettei maksuvaraa oletettavasti enää syntyisi. Velkojien kannalta olisi epäoikeudenmukaista, jos velkajärjestely myönnettäisiin työkykyiselle velalliselle aikana, jolloin tämän taloudellinen tilanne on väliaikaisesti heikoimmillaan. Velkajärjestelyn myöntämisellä taloudellisesti heikossa tilanteessa olevalle velalliselle saattaa olla haitallisia vaikutuksia sekä velkojille, että velalliselle itselleen, koska se voi edesauttaa taloudellisen tilanteen pysymistä ennallaan. Velkajärjestelyn este väliaikaisesta syystä ei ole samalla tavoin pysyvä, kuin edellä kerrotut velkajärjestelyn edellytykset, koska yleensä väliaikaisen esteen vaikutukset poistuvat ajan kuluessa.⁷⁴

Velkajärjestelyn estymistä väliaikaisesta syystä koskeva VJL 9 a § koskee erityisesti nuoria, opiskelijoita ja työttömiä. Työttömyys ei kuitenkaan merkitse sitä, että velkajärjestely estyisi vakiintumattoman tilanteen vuoksi, vaan arvioinnissa huomio kiinnittyy työttömyyden kestoon ja henkilön tosiasiallisiin ansaintamahdollisuuksiin.⁷⁵ Nuorten velallisten taloudellinen tilanne katsottiin kuitenkin elpyvän merkittävästi muutaman vuoden kuluessa, mikä merkitsi ilmeistä tarvetta uuden lainkohdan laatimiselle, jonka lähtökohtana oli kiristää velkajärjestelyyn pääsyn edellytyksiä. Mainittu lainmuutos pyrki ajoittamaan velkajärjestelyn aloittamisen velkojan kannalta suotuisampaan ajankohtaan ja rajoittamaan velkajärjestelyyn pääsyä tilanteessa, jossa velallisen ansaintakyky on hyvä. Lainmuutosta edeltäneet velkajärjestelyhakemukset saatettiin hyväksyä huolimatta siitä, että velallisen taloudellinen tilanne oli väliaikaisena pidettävästä syystä heikko, vakiintumaton tai tilapäinen. Lainmuutoksen merkitys koski velkajärjestelyn aloittamista ja siihen liittyviä edellytyksiä eikä se pyrkinyt sulkemaan velkajärjestelyn ulkopuolelle niitä henkilöitä, joille velkajärjestely olisi muutoin voitu myöntää.⁷⁶

Velallisen ansaintamahdollisuudet ovat ydinasemassa arvioitaessa maksuvaran määrää ja punnittaessa velallisen soveltuvuutta velkajärjestelymenettelyyn. Tämä merkitsee velkojille tulevia suorituksia velallisen ansio- ja muista tuloista ansaintamahdollisuuksien puitteissa eikä tällöin olennaista ole sellainen velallisen varallisuus, joka olisi mahdollista realisoida velkojen maksua varten. Mikäli veloille tuleva kertymä on vähäinen tai sitä ei olisi ollenkaan huolimatta siitä, että velallisen ansaintakyky on täysin käytettävissä, ei velkajärjestelyn myöntämiselle yleensä ole estettä. Velallisen koulutuksella, ammatilla ja työkokemuksella on erityinen merkitys ansaintamahdollisuutta arvioitaessa. Vastaavasti työttömyyden kesto ja ikääntymi-

⁷⁴ Rinta-Hoiska 2010, 20.

⁷⁵ Rinta-Hoiska 2010, 21.

⁷⁶ HE 83/2014

nen heikentävät velallisen ansaintamahdollisuuksia. Maksuvaran väliaikaisen puuttumisen tai vähäisyyden syynä katsotaan tavallisesti olevan velallisen opiskeleminen, työttömyys, äitiysloma, hoitovapaa, opintovapaa, vuorotteluvapaa, sairastuminen tai yritystoiminnan alkaminen jotka eivät riitä velkajärjestelyn edellytysten perusteeksi maksukyvyyn tai taloudellisen tilanteen väliaikaisen luonteen johdosta. Heikentynyt taloudellinen tilanne tulee olla nimenomaisesti vakiintunut ja mahdollisuutta velkajärjestelyn myöntämiselle arvioidaan vakiintuneen tilanteen perusteella.⁷⁷

4.3.1 Yleiset esteet

Velallisen taloudellista asemaa koskevien yleisten velkajärjestelyedellytysten täytyessä on velkajärjestelyhakemus mahdollista hylätä, mikäli jokin laissa säädetty este ilmeni velkajärjestelyn myöntämiselle. Velkajärjestelylain 10 §:ssä säädetään velkajärjestelyn yleisistä esteperusteista yhdentoista kohdan luettelossa. Yleiset esteperusteet voivat yksin tai yhdessä muodostua velkajärjestelyn esteeksi velkaantumiseen kohdistuvan moitittavuuden taikka velkaantumisen jälkeen tapahtuneen velallisen moitittavan toiminnan seurauksena.⁷⁸ Hallituksen esityksessä on ennen kaikkea pyritty perustelemaan niiden henkilöiden jättämistä velkajärjestelyn ulkopuolelle, joiden velkaantuminen perustuu omalla toiminnalla aiheutettuun maksukyvyttömyyteen, joka puolestaan korreloi kyseenalaisesti yhteiskunta- ja maksumoraalia. Seuraavassa luettelossa esitetään lakisääteiset velkajärjestelyn yleiset esteet, joista suurinta osaa on päivitetty viime vuoden lainuudistuksen yhteydessä:

1. velalliselle on määrätty rikoksen perusteella maksuvelvollisuus eikä velkajärjestelyn myöntämistä voida pitää perusteltuna velan määrä, rikoksen laatu, vahingon kärsineen asema ja muut seikat huomioon ottaen;
2. velallinen on epäiltynä esitutkinnassa tai syytteessä rikoksesta taikka hänen syykseen on luettu rikos, ja hänelle voidaan määrätä rikoksen perusteella maksuvelvollisuus, eikä velkajärjestelyn myöntämistä voida pitää perusteltuna velan määrä, rikoksen laatu, vahingon kärsineen asema ja muut seikat huomioon ottaen;
3. merkittävänä pidettävää velkaa on syntynyt elinkeinotoiminnassa, jossa on menetelty törkeän sopimattomasti velkojia kohtaan tai laiminlyöty olennaisesti muusta kuin maksukyvyttömyydestä johtuvasta syystä lakisääteisiä velvollisuuksia tai joka on ollut pääasiallisesti keinottelunluontoista;

⁷⁷ Rinta-Hoiska 2010, 20-22.

⁷⁸ Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä (25.1.1993/57)

4. velallinen on olemassa olevien tai odotettavien taloudellisten vaikeuksiensa vuoksi sopimattomasti heikentänyt taloudellista asemaansa tai suosinut jotakuta velkojaa taikka muutoin järjestellyt taloudellista asemaansa velkojien vahingoittamiseksi, tai on todennäköisiä syitä epäillä velallisen menetelleen näin;
5. velallinen on ulosottomenettelyssä pakoillut, salannut tulojaan tai varojaan taikka antanut niistä vääriä tai harhaanjohtavia tietoja;
6. velallinen on tahallaan antanut velkojalle taloudellisesta asemastaan vääriä tai harhaanjohtavia tietoja, jotka ovat olennaisesti vaikuttaneet luoton myöntämiseen, ja velallisen menettelyä on luoton määrä ja muut olosuhteet huomioon ottaen pidettävä erityisen moitittavana;
7. velkojen perusteesta ja syntyolosuhteista, velallisen tavasta hoitaa talouttaan tai muista seikoista voidaan päätellä olevan todennäköistä, että velallinen on velkaantunut harkitusti velkajärjestelyä silmällä pitäen tai velallisen velkaantumiseen johtaneita toimia voidaan kokonaisuutena arvioiden pitää piittaamattomina ja vastuuttomina ottaen huomioon velallisen ikä, asema ja muut olosuhteet sekä se, ovatko luotonantajat toimineet vastuullisesti;
8. velallinen on velkajärjestelyä varten antanut taloudellisesta asemastaan vääriä tai harhaanjohtavia tietoja, laiminlyönyt 6§:ssä säädetyn tietojenantovelvollisuutensa tai 7§:ssä säädetyn myötävaikutusvelvollisuutensa, rikkonut 12§:ssä säädetyn maksu- ja vakuudenasettamiskiellon tai muutoin menettelyllään tai laiminlyönnillään vaikeuttanut velkajärjestelyä;
9. on perusteltua syytä olettaa, että velallinen ei tulisi noudattamaan maksuohjelmaa;
10. velalliselle on aikaisemmin vahvistettu maksuohjelma; tai
11. yksityishenkilöiden välisen merkittävän vahingonkorvauksen, kauppahinnanpalautuksen tai muun vastaavan velan järjesteleminen olisi kokonaisuutena arvioiden kohtuutonta.⁷⁹

Velkajärjestely voidaan kuitenkin myöntää yleisestä esteestä huolimatta painavien syiden nojalla VJL 10 a § mukaisesti. Lainkohdassa säädetään, että velkajärjestely voidaan myöntää 10 §:ssä säädettyistä yleisistä esteistä huolimatta, jos siihen on painavia syitä ottaen huomioon

⁷⁹ Uitto 2010, 39-41, HE 183/1992.

velallisen toimet velkojen maksamiseksi, velkaantumisesta kulunut aika ja muut velallisen olosuhteet sekä velkajärjestelyn merkitys velallisen ja velkojien kannalta.⁸⁰

Velkajärjestelyn myöntäminen on minkä tahansa esteen kohdalla mahdollista erityisiin vastasyihin perustuen, -edellyttäen kuitenkin arviointia esteen laadusta sekä siitä, minkälaista välinpitämättömyyttä velkojien etua koskien velallinen on toiminnassaan osoittanut. Oikeuskäytännössä erityisiin vastasyihin vetoaminen on useimmiten toteutettu velallisen velkaantua ilmeisen kevytmielisesti. Ilmeisen kevytmielisellä velkaantumisella tarkoitetaan tilannetta, jossa velkojen perusteesta ja syntyolosuhteista sekä velallisen taloudenhoitotavoista voidaan ajatella olevan todennäköistä, että velallinen on velkaantunut harkitusti ja huomioinut velkajärjestelyn mahdollisuuden. Ilmeisen kevytmielinen velkaantuminen käsittää myös tilanteet, joissa velallinen on harkitsemattomasti velkaantunut, ottaen huomioon se, minkälaista harkintaa hänen asemassaan olleelta henkilöltä voidaan kohtuudella niissä olosuhteissa edellyttää. Selvä piittaamattomuus velan takaisinmaksusta muodostaa esteen velkajärjestelylle. Ilmeisen kevytmielistä velkaantumista harkittaessa huomioidaan velan perusteet, syntyolosuhteet, velallisen tavat hoitaa talouttaan ja muut mahdolliset olosuhteet.⁸¹

Edellä mainittu VJL 10§ 7 kohta on uudistettu vuoden 2015 alussa. Uudistuksella on haluttu huomioida nuorten velkaantuminen, jonka taustalla on yleensä puuttuva elämäkokemus ja siten välinpitämätön suhtautuminen velanottoon. Nuoruuden piittaamattomuus ja vastuuttomuus arvioidaan uudistetun lainkohdan kautta, ja siten se, mikä on moitittavaa velalliskäyttäytymistä varttuneemman henkilön toimesta, ei välttämättä katsota moitittavaksi kokemattoman nuoren kohdalla. Lainkohdan uudistuksen taustalla on, että ikä tuli erikseen kirjata lakiin yhdeksi velkaantumisen piittaamattomuuden ja vastuuttomuuden arviointiin vaikuttavaksi tekijäksi, koska aikaisemmin se ei tullut käytännössä riittävästi otetuksi huomioon pelkän perustelulausuman perusteella. Nuoren velallisen piittaamattomuus tai vastuuttomuus ilmenee esimerkiksi tilanteessa, jossa hän on ottanut kohtuuttoman määrän pikaluottoja, eikä ole kyennyt arvioimaan kyllin hyvin tosiasiallista takaisinmaksuvalmiuttaan. Lisäksi, jos luotonantaja on toiminut vastuuttomasti, kuten markkinoinut luottoja tehokkaasti nuoriin vedoten sekä myöntänyt nuorelle henkilölle luoton ottamatta huomioon tämän takaisinmaksukykyä, ei velkajärjestelylle ole estettä.⁸²

⁸⁰ Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä 10 a §.

⁸¹ Uitto 2012, 422-424.

⁸² Linna 2015, 39.

Jos velkajärjestelyhakemus hylätään, jätetään tutkimatta tai peruutetaan, ei velallisen myöhemmin jättämän hakemuksen käsittelylle katsota olevan estettä. Hylkäävän ratkaisun oikeusvaikutukset estävät kuitenkin uuden täysin samanlaisen hakemuksen käsittelymisen.⁸³

5 Sosiaalinen suorituseste

Opinnäytetyössä tarkastellaan sosiaalista suoritusestettä vuonna 2007 julkaistun Veera Kojon artikkelin kautta. Artikkelissa Kojo käsittelee sosiaalista suoritusestettä koskevan oikeusperiaatteen aseman kehitystä. Hänen tutkimuksensa pohjautuu Thomas Wilhelmssonin luomaan yleiseen oppiin sosiaalisesta suoritusesteestä.

Velallisen sosiaalisella suoritusesteellä tarkoitetaan tilannetta, jossa velallisen maksukyvyttömyyden syynä on pääasiallisesti sellainen yllättävä seikka tai tapahtuma, joka ei ole aiheutunut velallisen omasta syystä. Säännös liittyy lainkohtiin, jotka on säädetty yksityisoikeuden alalla parin viimeisen vuosikymmenen aikana, joiden nojalla kuluttajavelallisen suoritusvelvollisuutta voidaan sovitella, jos velallisen laiminlyönti on johtunut hänestä itsestään riippumattomista syistä. Sosiaaliseen suoritusesteeseen perustuvat suoritusvaikeudet voivat olla esimerkiksi sairastuminen, työkyvyttömyys, työttömyys tai muu olosuhteiden muutoksesta johtuva maksukyvyyn olennainen heikkeneminen, joihin sopimuksen osapuoli on joutunut jonkin henkilökohtaisen tapahtuman johdosta.⁸⁴ Sosiaalinen suorituseste on lähtöisin jostakin erityisestä tapahtumasta aiheuttaen olennaisia muutoksia velallisen taloudelliseen tilanteeseen mikä merkitsee hänen tulo- ja varallisuustasonsa laskemista taikka maksujen lisääntymistä. Näin ollen lopputuloksena on velallisen maksukyvyyn olennainen heikkeneminen.⁸⁵ Sosiaalista suoritusestettä koskevan oikeusperiaatteen ydinalueena pidetään lähtökohtaisesti kuluttajaoikeutta, joista merkittävimpiä ovat kuluttajien rahavelvoitteet. Tämä ei kuitenkaan estä soveltamasta periaatetta myös luontoissuoritusvelvoitteisiin.⁸⁶

Sosiaalisen suoritusesteen käsite on osa uudenlaista henkilösidonnaista sopimusoikeutta, joka huomioi henkilöiden persoonan, sekä heidän sosiaaliseen ja taloudelliseen asemaan sidotut edellytykset ja mahdollisesti erityisen suojantarpeen. Sosiaalista suoritusestettä koskeva oppi merkitsee sopimusoikeuden alalla eräänlaista periaatteiden vaihtoa, sillä se poikkeaa perinteisestä sopimusoikeudesta ja sen kantavasta sopimusten sitovuuden normista. Sosiaalisen suoritusesteen katsotaan ottaneen sopimusoikeuteen vaikutteita pohjoismaisesta hyvinvointivaltioideologiasta, jonka mukaan hyvinvointivaltion tulee tarjota jäsenilleen suojaa työttö-

⁸³ Niemi-Kiesiläinen 2002, 570-571.

⁸⁴ Niemi, Lindfors 2015, 550.

⁸⁵ Uitto 2010, 33.

⁸⁶ Kojo 2007, 79.

myyden, sairauden tai muiden tapahtumien varalta, joilla on olennaista vaikutusta henkilön maksukykyyn.⁸⁷

Jotta sosiaalisen suoritusesteen tunnusmerkistö täyttyisi, tulee velallisen maksukykyyn liittyvien olosuhteiden muutoksen perustua yllätykselliseen tapahtumaan, joka ei saa olla etukäteen velallisen tiedossa. Mikäli velkaa tehdessään velallinen on ollut tietoinen häntä kohtavasta epäedullisesta tapahtumasta ja hän on ymmärtänyt esteen vaikutukset maksukykyynsä siten, että velvoitteista selviäminen ei esteen toteutuessa ole mahdollista, ei velallinen voi vedota sosiaaliseen suoritusesteeseen hakeutuessaan velkajärjestelyyn.⁸⁸

5.1 Sosiaalisen suoritusesteiden edellytykset velkajärjestelyssä

Sosiaaliseen suoritusesteeseen vetoaminen edellyttää, että velallista on kohdannut erityinen velallisesta riippumaton tapahtuma, joka on luonut velallisen maksuviivästyksen eikä velallinen ole voinut ennakoida tapahtunutta estettä. Lisäksi sosiaaliseen suoritusesteeseen vetoaminen edellyttää, että tapahtuman aiheutumista ei voida lukea velallisen syyksi.

Sosiaaliseen suoritusesteeseen johtavista tapahtumista mainitaan tavallisesti velallisen sairaus ja työttömyys. Velallisen terveydentilan muutokset, kuten pitkäaikainen sairaus saattavat johtaa palkkatulojen pienenemisen lisäksi olennaiseen menojen kasvuun, -esimerkiksi tarpeellisten sairashoitokulujen muodossa. Sosiaalisen suoritusesteiden kannalta relevanteiksi muutoksiksi työoloissa voidaan katsoa olevan paitsi irtisanomisesta seurannut työttömyys, myös esimerkiksi palkan tai työtuntien väheneminen. Myös muu olennaisesti ja negatiivisesti velallisen palkkatuloihin vaikuttava työolosuhteiden muutos, kuten lakko tai työsulku, voidaan tulkita täyttävän sosiaalisen suoritusesteiden edellytykset. Sosiaaliseen suoritusesteeseen johtaneiksi tapahtumiksi voidaan lisäksi lukea muutokset velallisen asumisolosuhteissa, perhesuhteissa sekä eräissä harvoissa tapauksissa muutokset velallisen omaisuudessa, kuten esimerkiksi tilanteessa, jossa velallinen ei vallitse omaisuuttaan. Velallisen maksukykyyn heikentävästi vaikuttavia asumisolosuhteissa tapahtuneita muutoksia voivat olla esimerkiksi vuokrasuhteen päätyminen taikka muu asunnon menettämiseen johtanut tapahtuma, jonka johdosta velallisen asumiskustannukset ovat odottamattomasti nousseet.⁸⁹

Sosiaalisen suoritusesteiden kannalta hyväksyttäviä velallisen perhesuhteissa tapahtuneita muutoksia voivat olla avioero, samassa taloudessa olevan läheisen kuolema, sairastuminen sekä työttömyys että tietyissä tilanteissa perheenisäyksestä johtuva elatusvelvollisuuden kasvaminen. Kojo korostaa edellä mainittujen tilanteiden merkittävää vaikutusta velallisen maksuky-

⁸⁷ Kojo 2007, 78.

⁸⁸ Uitto 2010, 33.

⁸⁹ Kojo 2007, 82.

kyyn tulojen pienenemisen tai menojen kasvamisen osalta, vaikka sosiaaliseen suoritusesteeseen luettava tilanne kohdistuisi velallisen sijasta hänen yhteistaloudessa asuvaan läheiseen.⁹⁰ Lohi katsoo Vastuu kuolleen henkilön velasta -teoksessaan, että samassa taloudessa asuneen henkilön kuolintapauksessa alkuperäisen sopimuskumppanin oikeudenomistajilla olisi mahdollisuus sosiaaliseen suoritusesteeseen vetoamiseen, jos perittävän jättämien velvoitteiden täyttäminen käy kuolinpesän osakkaille taloudellisesti kohtuuttomaksi. Edellä mainittuun vetoaminen voisi Lohen mukaan olla perusteltua esimerkiksi tilanteessa, jossa perilliset, kuten lapset ovat olleet perittävän elatuksen varassa.⁹¹

Kojo perustelee sosiaaliseen suoritusesteeseen johtanutta tapahtumaa ja velallisen suorituksen estymisen välistä syy-yhteyttä muun muassa lainsäädännössä esiintyvän yleisen syy-yhteysvaatimuksen perspektiivistä, joka esiintyy hänen mukaansa kahdessa erilaisessa muodossa. Ensimmäinen syy-yhteysvaatimuksen muoto suppeassa merkityksessä edellyttää, että velallisen maksukyvyttömyyden on aiheuttanut jokin velallisesta riippumaton tapahtuma, joka puolestaan on estänyt velallisen mahdollisuudet velvoitteidensa täyttämiseen. Sosiaalisen suoritusesteen periaatetta kuvataan laajassa merkityksessä toisen syy-yhteysvaatimuksen kautta, jonka mukaan muodon täyttymiseen riittää, että tilanne on jonkin muun seikan, kuten riippuvuuden johdosta estänyt velallista myötävaikuttamasta maksuvelvoitteidensa täyttämiseen. Tässä tapauksessa velallisen maksukyvyttömyyttä ei vaadita, ja siten toinen syy-yhteysvaatimus on tulkinnanvarainen. Tämän johdosta sosiaalisen suoritusesteen yleinen syy-yhteysperiaate ymmärretäänkin nimenomaisesti suppean merkityksen mukaisesti.⁹²

Kojo nostaa julkaisussaan esille vaatimuksen siitä, kuinka tarkasti ja pitkälle tulevaisuuteen velallisen tulisi ennakoida tapahtumia vedotessaan sosiaaliseen suoritusesteeseen. Hänen mukaansa vaatimusta ei voida asettaa kovin korkealle, koska silloin melko tavalliset tilanteet sekä tilanteet, jotka eivät ole täysin epätavallisia saattaisivat jäädä ennakoimattomuuskriteerin johdosta sosiaalisen suoritusesteen -soveltamisen ulkopuolelle. Tästä syystä arviointi tulisi perustua selvitykseen siitä, onko este ollut olemassa sopimuksen tekohetkellä taikka onko velallisen tiedossa tai ennakoitavissa ollut epäsuotuisien tapahtumien kohdistumista tulevaisuudessa häntä kohtaan. Siksi on syytä korostaa, että ennustaminen ja epäileminen eivät ole tarkoituksenmukaisia ja päteviä keinoja arvioitaessa tapahtuman ennakoimattomuutta.⁹³

6 Sosiaalinen suorituseste oikeuskäytännössä

⁹⁰ Kojo 2007, 82.

⁹¹ Lohi 1998, 118-123.

⁹² Kojo 2007, 83-84.

⁹³ Kojo 2007, 82-84.

Kojo tähdentää artikkelissaan sosiaalista suoritusestettä koskevan oikeusperiaatteen vahvistaneen asemaansa oikeuskäytännössä, sillä lainsäädännön lisäksi sitä koskeva oikeus- ja viranomaiskäytäntö on lisääntynyt huomattavasti kahden viime vuosikymmenen kuluessa. Sosiaalisen suoritussteen syntyyn ja sen mukaan tuloon Suomen lainsäädäntöön ovat merkittävästi vaikuttaneet vuosikymmenen alun talouslama, hyvinvointivaltion rakenteiden purkaminen, riskiyhteiskuntakehitys sekä kansainvälistyminen ja tämän vaikutus heikentävästi kansallisvaltion ja sen oikeusjärjestykseen. Edellä mainitut ilmiöt aiheuttavat Kojon mukaan vastuusääntöjen merkitysten muutoksia yksityisoikeudessa mikä on johtanut velkojien oikeuksien rajoittamiseen velallisen hyvinvoinnin turvaamiseksi. Nykyaikainen sosiaalisen suoritussteen oppi onkin pyrkinyt siirtämään valtiolle kuuluneita yksityisoikeudellisia vastuusääntöjä yrityksille.⁹⁴

Sosiaalinen suorituseste on korostunut viime vuosikymmenien aikana erityisesti kuluttajariitalautakunnan, aikaisemmin kuluttajavalituslautakunnan, ratkaisukäytännössä, jossa sosiaalinen suorituseste on ratkaisukäytännössä huomioitu jo ilman nimenomaista erityissäännöstä asiasta. Seuraavassa kuluttajavalituslautakunnan ratkaisussa sovellettiin yleistä kohtuuttomien sopimusehtojen sovittelulauseketta:

L oli tehnyt ostotarjouksen osakehuoneistosta ja maksanut tarjouksen vakuudeksi käsirahan huoneiston välittäjän tilille. L kuitenkin kuoli tämän jälkeen. Käsirahan toimeksiantajan osuus palautettiin L:n vanhemmille, mutta nämä vaativat palautettavaksi myös suoritettua välittäjän osuutta, koska kauppa oli jäänyt syntymättä tarjouksen tekijän, eli L:n kuoleman johdosta. Välittäjä vetosi vastauksessaan toimeksiantosopimukseen, jonka perusteella välittäjällä on oikeus korvaukseen. Korvaus perustuu summaan, joka on puolet ostajan suorittamasta ja toimeksiantajan hyväksi jäävästä käsirahasta, mikäli kaupat jäävät toteutumatta ostajan toimesta.⁹⁵

Kojon mukaan ratkaisussa ilmenee sopimusehdon kohtuullisuuden arviointiin liittyvät sopimusosapuolten asemassa tapahtuneet muutokset ja kaupan purkamiseen vaikuttaneet tosiasialliset seikat. Ratkaisun kannalta merkitystä olisi osapuolen henkilökohtaisilla olosuhteisiin liittyvillä olosuhdemuutoksilla, kuten esimerkiksi sairaudella tai esimerkin tapauksessa sopimusosapuolen kuolemalla. Lisäksi jollakin muulla sosiaalisella suoritusesteellä, kuten avioerolla voisi olla ratkaisun kannalta merkitystä. Esitetystä tapauksessa välittäjä oli kuitenkin jo täyttänyt pääosan velvoitteistaan ja hänen tuli olla oikeutettu sopimusperusteisesti korvauk-

⁹⁴ Kojo 2007, 88.

⁹⁵ Kuluttajavalituslautakunnan täysistuntoratkaisu 27.8.1991, 90/37/1083.

seen välitystehtävän hoitamisesta aiheutuneisiin kustannuksiin, jonka perusteella lautakunta jätti suosittelemasta käsirahaosuuden palauttamista vainajan oikeudenomistajille.⁹⁶

Myös seuraava 18.7.2006 annettu kuluttajariitalautakunnan ratkaisu koskee sosiaaliseen suoritusesteeseen vetoamista ja asian käsittelyä esteperuste huomioiden:

Kuluttaja (jäljempänä K) on tehnyt elinkeinonharjoittajan (jäljempänä EH) kanssa määräaikaiset sopimukset kahdesta matkapuhelimesta liittymiseen joista toinen oli tarkoitettu K:n tyttöystävän käyttöön. K asui yhteistaloudessa tyttöystävänsä kanssa ja heidän tulonsa muodostui pääasiallisesti opintotuesta. K vaati sopimuksia purettavaksi, koska kertoi taloudellisen tilanteensa muuttuneen olennaisesti heikommaksi parisuhteen päättymisen johdosta ja hänen jäädessä yksin vastaamaan molemmista sopimuksista. EH kuitenkin totesi, että määräaikaisten sopimusten irtisanominen K:n esittämiin syihin vedoten oli perusteetonta, sillä parisuhteen päättymisen ei yksin riitä sosiaalisesti suoritusesteperusteeksi ja K:lla on siitä huolimatta velvollisuus noudattaa hyväksymiään sopimusehtoja. EH siten kiisti sopimusten irtisanomisvaatimuksen, mutta oli kuitenkin sovinnollinen neuvottelemaan K:n laskuja koskevista maksusuunnitelmista. Myös kuluttajariitalautakunta katsoi, että yhdessä asumisen päättymisen ei ollut sellainen erityinen seikka, jonka johdosta heikentynyt taloudellinen tilanne muodostaisi työttömyyteen tai sairauteen rinnastettavan sopimusoikeudessa perustellun sosiaalisen suoritusesteen.⁹⁷

Velkajärjestelylain esitöiden mukaan talouden yleisellä kehityksellä, kuten korko- tai verotason nousulla, ei lähtökohtaisesti ole vaikutusta sosiaalisen suoritusesteperusteen muodostumiselle eikä edellä mainittujen syiden katsota tavallisesti aiheuttavan maksukyvyttömyyttä.⁹⁸ Kuitenkin talouden yleinen kehitys voi yhdessä henkilön taloudelliseen tilanteeseen vaikuttavan olennaisen seikan kanssa muodostaa perusteen velkajärjestelyn myöntämiselle.⁹⁹

6.1 Velkajärjestelystä selviäminen

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos on laatinut selvityksen ”Velaton uusi alkua? - velallisen selviytyminen velkajärjestelystä ja tilanne sen jälkeen (2011)”, josta ilmenee, että tavallisesti velallisilla on toimeentulovaikkeitä velkajärjestelyn maksuohjelman aikana. Kyselyyn vastan-

⁹⁶ Kojo 2007, 90-91.

⁹⁷ Kuluttajariitalautakunnan ratkaisu: 1096/39/07.

⁹⁸ HE 183/1992, 48.

⁹⁹ Niemi-Kiesiläinen 2002, 551.

neista velallisista 70 % koki velkajärjestelyn aikaisen taloudellisen tilanteensa heikoksi tai erittäin heikoksi, mistä johtuen varoja oli jäänyt elämiseen laskelmista huolimatta kovin vähän. Toimeentulonsa heikoksi tai erittäin heikoksi arvioivat kyselyn mukaan työttömät ja eläkeläiset, mutta työssäkävivistä ja yrittäjistäkin 60 % luonnehtivat taloudellisen tilanteensa heikoksi velkajärjestelyn maksuohjelman aikana. Kyselyyn vastanneista velallisista joka kolmas arvioi toimeentulonsa kohtuulliseksi. Tutkimuksessa esitettyjen havaintojen mukaan maksuohjelman aikainen heikko toimeentulo perustuu pienilukaiseen palkkatyöntekijöiden määrään velallisten keskuudessa. Haastatelluista velallisista ainoastaan 43 % oli maksuohjelman aikana tehnyt palkkatyötä ja vain muutama prosentti toiminut yrittäjänä. Pääosalla tutkimusaineiston velallisista oli heikko maksukyky ja vain pieni osa heidän veloistaan tuli maksuohjelmassa kokonaisuudessaan maksetuksi.¹⁰⁰

Joka kolmas velallinen oli tutkimuksen mukaan arvioinut taloudellisen tilanteensa kohtuulliseksi velkajärjestelyn aikana. Kuitenkin on syytä korostaa, että tutkimukseen osallistuneista velallisista lähes viidesosalla (18 %) oli aikaisempia velkajärjestelyn ulkopuolelle jääneitä velkoja, jonka johdosta he kokivat maksuohjelman aikana merkittäviä toimeentulovaikeuksia. Vastaavasti vähiten toimeentulovaikeuksia tutkimukseen osallistuneista velallisista kokivat lisäsuoritusvelvolliseksi joutuneet, mikä viittaa työnteon myönteisiin vaikutuksiin. Velallisista joka viides oli maksanut velkojilleen lisäsuorituksia kasvaneiden tulojen johdosta. Maksuohjelman jälkeen enemmistö velallisista oli kyennyt parantamaan toimeentuloaan merkittävästi velkajärjestelyn päättymisen jälkeen. Velallisista 57 % kertoi toimeentulonsa kohtuulliseksi tai hyväksi noin vuosi velkajärjestelyn päättymisen jälkeen, mutta kuitenkin 40 % mielsi taloudellisen tilanteensa edelleen heikoksi tai jopa erittäin heikoksi. Viimeksi mainittu tilanne kosketti erityisesti velallisia, joille oli jäänyt maksuohjelmaan liittyviä lisäsuoritusvelvollisuuksia. Synkimmäksi tilanne eskaloitui niiden velallisten kohdalla joiden maksukyky ei riittänyt mainittujen lisäsuoritusten maksamiseen.¹⁰¹

Kaiken kaikkiaan tutkimuksen perusteella voidaan todeta velkajärjestelyn vaikuttaneen myönteisesti velallisten elämään, sillä 78 % haastatelluista velallisista arvioi velkajärjestelyn maksuohjelmasta olleen apua heidän taloudellisen tilanteen elvyttämisessä. Vastaavasti osa velallisista oli järjestelyyn tyytymätön ja he kokivat tämän byrokraattiseksi menettelyksi, jossa muuttuvien elämäntilanteiden kohdalla ei ollut joustomahdollisuuksia. Lisäsuoritusvelvollisuus sai myös kielteistä arvostelua ja suuri osa velallisista koki maksuvaransa arvioinnissa tapahtuneen virheellistä mitoitusta, koska elämiseen oli jäänyt laskelmista poiketen vähemmän varoja käytettäväksi. Kaksi vuotta velkajärjestelyn päättymisen jälkeen todettiin 15 % velallisista saaneen uuden maksuhäiriömerkinnän. Tutkimuksessa ilmeni maksuhäiriöisten velallisten

¹⁰⁰ HE 83/2014

¹⁰¹ HE 83/2014

osuuden olevan kaksinkertainen velkajärjestelyn läpikäyneistä velallisista verraten vastaavaan osuuteen kaikkien täysi-ikäisten henkilöiden osalta.¹⁰² Tuloksista ilmenee, että velkajärjestelyn maksuohjelmissa on velallista passivoivia piirteitä, jotka saattavat edesauttaa velallisen syrjäytymistä. On ilmeistä, että esimerkiksi nykyinen kolmen vuoden kestoisen nollaohjelma erittäin pienituloisten velallisten kohdalla passivoi velallista, eikä kannusta työn hankkimiseen ja tekemiseen, koska seurauksena on lähes vääjäämättä lisäsuoritusvelvollisuus VJL 35 a §:n mukaisesti. Nollamaksuohjelman aikana velallisen maksuvelvollisuus on kokonaan poistettu tai velkajärjestely on myönnetty yleisestä esteestä huolimatta, jolloin maksuohjelman kesto on lainuudistuksen jälkeen nykyisin kolme vuotta.¹⁰³ Maksuohjelman aikana vain noin 43 % velallisista työskentelee päätoimisesti, joka merkitsee sitä, että kolmen vuoden kestoisen nollaohjelman aikana velallisten työllistyminen on heikkoa. Ilmiö näyttäisi olevan yhteydessä myös pitkäaikaistyöttömyyteen.¹⁰⁴

7 Lopuksi

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksen tulos yhdessä Tilastokeskuksen laatimien selvitysten kanssa tukevat käsitystä siitä, että velkajärjestelyssä aikaisemmin olleet henkilöt velkaantuvat todennäköisemmin uudestaan. Tutkimustulosten perusteella ylivelkaisuus merkitsee yhteiskunnan heikko-osaisten keskuudessa olevaa ilmiötä, joka korreloi työttömyyttä, pitkäaikaista sairastamista ja matalaa koulutustaustaa. Näiden seikkojen perusteella velkajärjestelyllä on myös yhteys velallisten passivoitumiseen ja syrjäytymiseen. Vaikea työllisyystilanne ja pitkäaikaistyöttömyys lisäävät yksityishenkilöiden velkaantumista ja veloista selviytymistä. Alituinen heikko taloudellinen tilanne edellyttää usein maksuvelvoitteiden priorisointia, jonka johdosta osa maksuista jää maksamatta. Toiminnalla on yhteys myös maksumoraalin heikentymiseen.

Toisaalta kevytmielinen suhtautuminen velan ottamiseen erityisesti kulutusluottojen ominaisuudessa katsotaan johtavan yhä useammin maksuvelvoitteiden laiminlyönteihin. Velkaantumisesta on noussut pikavippien ja kulutusluottojen johdosta uusi yhteiskunnallinen ongelma, sillä tuhannet yksityishenkilöt velkaantuvat ja asettavat itsensä syrjäytymisuhan alle. Uusin lainmuutos koskien velkajärjestelyn kestoajan lyhenemistä viidestä vuodesta kolmeen vuoteen vaikuttaa ilmeisen heikentävästi velkojien asemaan, koska velkojat saavat yhä vähemmän suorituksia saatavalleen. Yksittäiset kotitaloudet ovat alttiita markkinoiden heilahduksille, joka vaikuttaa kansantalouden rakenteeseen. Kotitalouksien kasvaneet vaikeudet selviytyä maksuvelvoitteistaan näkyy erityisesti pankkien luottotappioina, jota pyritään hillitsemään

¹⁰² Velkajärjestelyryhmä, 19-20.

¹⁰³ Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä 30.4 §.

¹⁰⁴ HE 83/2014.

luotonannon vaatimuksia nostamalla. Ylivelkaantuneet päätyvät usein myös hakemaan uutta velkaa vanhojen kattamiseksi, jolloin päädytään herkästi velkakierteen kaltaisiin tilanteisiin. Pyrkimys velkaongelman korjaamiseen uudella velalla tai mahdollisimman nopealla aikataululla velkajärjestelyn keinoin saattavat lisätä vastuutonta velanottoa entisestään. Elämänhallintataidot ja suhtautuminen velkaantumiseen ovat muuttuneet nyky-yhteiskunnassa holtittomampaan suuntaan, mikä selittää riskinotot velanotossa ja sen takaisinmaksussa.

Lyhykestoinen velkajärjestely on tehokas, mutta samalla sillä on kielteisiä vaikutuksia velallisen maksumoraaliin. Koska velallisella on mahdollisuus vapautua veloistaan varsin lyhyen ajanjakson kuluttua, hän saattaa tehdä herkemmin harkitun päätöksen velkojen maksamatta jättämisestä, koska velkajärjestelyyn hakeutuminen ja sen puitteissa eläminen muutaman vuoden ajan on hänen kohdallaan suotuisampi vaihtoehto, kuin tunnollinen velkojen maksaminen.

Oikeuskäytännössä sosiaalinen suorituseste on yhä enenevässä määrin pyritty huomioimaan sovitteluperusteena laadittaessa ratkaisuja esimerkiksi kuluttajavalituslautakunnan toimesta. Sosiaalisen suoritusesteen asema on vahvistunut oikeuskäytännössä vaikka sen soveltaminen esteperusteena on hyvin pitkälti tulkinnanvarainen. Sosiaalisella suoritusesteellä voidaan sanoa olevan yleisen oikeusperiaatteen asema nykyisen sopimusoikeuden alalla, mutta se ei kuitenkaan merkitse, että sen asema olisi kaikissa tapauksissa erityisen vahva. Näyttääkin siltä, että sosiaalisen suoritusesteen aktualisoituessa, on perinteisistä sopimusoikeuden periaatteista mahdollista joustaa kuitenkin vain rajoitetusti ja aina tapauskohtaisesti.

8 Lähteet

Kirjalliset lähteet

Kojo, V. Sosiaalista suoritusestettä koskevan oikeusperiaatteen aseman kehitys erityisesti kuluttajaoikeudessa 1990- ja 2000-luvuilla. 2007. Helsinki: Law Review, Sample issue 2007.

Koulu, R. & Lindfors, H. Velkavastuun toteuttaminen luottoyhteiskunnassa. 2013. Helsinki: Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta.

Koulu, R. & Lindfors, H. Maksukyvyttömyys - Yritys velkojana ja velallisena. 2010. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.

Koulu, R. & Niemi-Kiesiläinen, J. Velkajärjestelyn ja saneerauksen pääpiirteet. 1999. Helsinki: Talentum.

Koulu, R. & Havansi, E. & Niemi-Kiesiläinen, J. Insolvenssioikeus. 2002. Helsinki: WS Bookwell Oy.

Linna, T. Nuori velkajärjestelyssä -Fresh start vai syrjäytyminen? 2015. Helsinki: Oikeus 1/2015.

Lohi, T. Vastuu kuolleen henkilön velasta I. Jäämistöomaisuuden arvoon rajoittuva vastuu. 1998. Helsinki: Kauppakaari.

Niemi, J. Yksityishenkilön velkajärjestely. 2009. Helsinki: Talentum.

Rinta-Hoiska, J. Velkajärjestelyyn pääsy ja velkojasuoja. 2011. Turku: Edita Publishing Oy.

Uitto, T. Velkajärjestely. 2010. Turku: Kiinteistöalaliiton kustannus Oy.

Velkajärjestelytyöryhmä. Velkajärjestelylain tarkistaminen. 2013. Helsinki: Oikeusministeriön julkaisu.

Sähköiset lähteet

Tilastokeskus. Uudet velat uhkaavat velkajärjestelyn läpikäynyttä. 2015. Viitattu: 25.8.2015.
http://www.stat.fi/artikkelit/2014/art_2014-12-08_010.html?s=0

Tilastokeskus. Velkajärjestelyt. 2011. Viitattu: 25.8.2015.
<http://www.stat.fi/meta/til/velj.html>

Tilastokeskus. Velkajärjestelyt 2015, 2. vuosineljännes. 2015. Viitattu: 27.8.2015.
http://www.stat.fi/til/velj/2015/02/velj_2015_02_2015-08-12_tie_001_fi.html

Tilastokeskus. Velkajärjestelyt 2014, 2. vuosineljännes. 2014. Viitattu: 27.8.2015.
http://tilastokeskus.fi/til/velj/2014/02/velj_2014_02_2014-08-13_tie_001_fi.html?ad=notify

Tilastokeskus. Velkajärjestelyt 2013, 2. vuosineljännes. 2013. Viitattu: 28.8.2015.
http://tilastokeskus.fi/til/velj/2013/02/velj_2013_02_2013-08-08_tie_001_fi.html

Tilastokeskus. Velkajärjestelyt 2012, 2. vuosineljännes. 2012. Viitattu: 28.8.2015
http://tilastokeskus.fi/til/velj/2012/02/velj_2012_02_2012-08-15_tie_001_fi.html?ad=notify

Suomen virallinen tilasto (SVT): Velkajärjestelyt. Viitattu: 30.8.2015.
http://www.stat.fi/til/velj/2014/velj_2014_2015-06-10_laa_001_fi.html

Suomen virallinen tilasto (SVT): Velkajärjestelyt. Viitattu: 30.8.2015.
http://www.stat.fi/til/velj/2014/velj_2014_2015-06-10_tie_001_fi.html

Tilastokeskus: Indikaattorit. Viitattu: 1.8.2016.
<http://www.findikaattori.fi/fi/28>

Oikeudelliset lähteet

Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä 25.1.1993/57

KKO:2003:71

HE 83/2014

Työryhmämietintö 2004:7. Velkahallintaohjelma Osa I. Velkahallintatyöryhmän ehdotukset. 2004: Oikeusministeriö.

Velkajärjestelytyöryhmä. Velkajärjestelylain tarkistaminen. 2013. Helsinki: Oikeusministeriön julkaisu.

Oikeuskäytäntö

Kuluttajariitalautakunnan ratkaisu määräaikaisen matkapuhelinliittymän irtisanomisesta. 2008. Kuluttajariitalautakunta.

Kuluttajariitalautakunnan ratkaisu. Sopimuksen irtisanominen. 2008. Kuluttajariitalautakunta.

VHO: 27.12.1995/2004

9 Taulukot

Taulukko 1: Velkajärjestelyhakemukset maakunnittain tammi-kesäkuussa 2014 ja 2015

Maakunta	Velkajärjestelyt tammi- kesäkuussa 2014	Velkajärjestelyt tammi- kesäkuussa 2015
Uusimaa	430	492
Varsinais-Suomi	154	218
Satakunta	98	70
Kanta-Häme	49	53
Pirkanmaa	237	214
Päijät-Häme	123	80
Kymenlaakso	133	127
Etelä-Karjala	45	52
Etelä-Savo	55	38
Pohjois-Savo	102	94
Pohjois-Karjala	64	57
Keski-Suomi	67	76
Etelä-Pohjanmaa	103	115
Pohjanmaa	25	27
Keski-Pohjanmaa	21	15
Pohjois-Pohjanmaa	240	196
Kainuu	59	39
Lappi	157	125
Ahvenanmaa	0	2
Tuntematon	37	51
KOKO MAA	2199	2141